תנ״ך · ראשונים · רש״י · נביאים

רש"י על שמואל ב

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על שמואל ב

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-שמואל-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 6
פרק ד 8
פרק ה 8
פרק ו 10
פרק ז 11
פרק ח 14
פרק ט 15
פרק י 15
פרק יא 16
פרק יב 17
פרק יג 18
פרק יד 19
פרק טו 21
פרק טז 23
פרק יז 23
פרק יח 25
פרק יט 27
פרק כ 29
פרק כא 31
פרק כב 34
פרק כג 38
פרק כד 40

פרק א

פסוק ב

וְהִנֵּה אִישׁ בָּא מִן הַמַּחֲנֶה. יֵשׁ בַּפִּסְקְתָּא שֶׁזֶּה דּוֹאֵג וְאֵינוֹ מְיֻשָּׁב עַל לִבִּי:

פסוק ט

אֲחָזַנִי הַשָּׁבָץ. (תרגום:) "אֲחָדַנִי רְתִיתָא". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (ראה ילקוט שמעוני רמז קמא):
מְשׁוּם עָוֹן הַכֹּהֲנִים שֶׁהָרַג, וְכָתוּב בָּהֶן (שמות כח:ד): "כְּתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ":
כִּי כָל עוֹד נַפְשִׁי בִּי. מַהֵר וּמוֹתְתֵנִי, טוֹב לִי שֶׁתְּמוֹתְתֵנִי אַתָּה, וְאַל יַהַרְגוּנִי אֵלֶּה וְיִתְעַלְּלוּ בִּי:

פסוק י

וָאָצְעָדָה אֲשֶׁר עַל זְרֹעוֹ. (תרגום:) "וְטוֹטַפְתָּא דְעַל דְּרָעֵיהּ":

פסוק טז

דָּמְךָ עַל רֹאשֶׁךָ. (תרגום:) "חוֹבַת קְטוֹלָךְ תְּהֵי בְרֵישָׁךְ", אֵין עוֹנֶשׁ בְּמִיתָתְךָ אֶלָּא לְעַצְמְךָ:

פסוק יח

וַיֹּאמֶר לְלַמֵּד בְּנֵי יְהוּדָה קָשֶׁת. וַיֹּאמֶר דָּוִד, מֵעַתָּה שֶׁנָּפְלוּ גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל, צְרִיכִין בְּנֵי יְהוּדָה לְלַמֵּד מִלְחָמָה וְלִמְשׁוֹךְ בְּקֶשֶׁת:
הִנֵּה כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר. הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁהִיא סֵפֶר יְשָׁרִים, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְהֵיכָן רְמִיזָא, (בראשית מט:ח): "יְדְךָ בְּעֹרֶף אוֹיְבֶיךָ", אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁמְּכַוֵּן בָּהּ יְדוֹ כְּנֶגֶד פַּדַּחְתּוֹ שֶׁהוּא מוּל עָרְפּוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה קֶשֶׁת:

פסוק יט

הַצְבִי יִשְׂרָאֵל עַל בָּמוֹתֶיךָ חָלָל. מִצַּבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עַל תֹּקֶף מָעֻזְכֶם נִפַּלְתֶּם חֲלָלִים, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק כא

הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ. הֶהָרִים שֶׁבְּגִלְבֹּעַ:
וּשְׂדֵי תְרוּמוֹת. (תרגום:) "לָא תְהֵי בְכוֹן עֲלָלָא כְּמֵיסַת דִּיעַבְּדוּן מִנֵּיהּ חַלְתָּא":
כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים. מָגִינֵי עוֹר הָיוּ לָהֶם, וּכְשֶׁיּוֹצְאִים לַמִּלְחָמָה מוֹשְׁחִין אוֹתָן בְּשֶׁמֶן, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא כְּלִי זַיִן הַמַּכֶּה עָלָיו מַחְלִיק, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיהו כא:ה): "קוּמוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן". וְכָאן כָּךְ הָיָה מְקוֹנֵן הַקִּינָה, שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים, פָּלַט שׁוּמְנוֹ וְלֹא נִדְבַּק בּוֹ, וְנַעֲשָׂה כְּאִלּוּ לֹא נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן. כָּל 'הִגְעָלָה' לְשׁוֹן דָּבָר הַפּוֹלֵט מַה שֶּׁנּוֹתְנִין בּוֹ, כְּמוֹ (איוב כא:י): "שׁוֹרוֹ עִבֵּר וְלֹא יַגְעִיל":

פסוק כב
לֹא נָשׁוֹג אָחוֹר. לֹא הָיָה רָגִיל לְהִיוֹת נָסוֹג אָחוֹר:

פסוק כג
מִנְּשָׁרִים קַלּוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאָם:

פסוק כד
הַמַּלְבִּשְׁכֶם שָׁנִי עִם עֲדָנִים. (תרגום:) "דַּהֲוָה מַלְבֵּישׁ לְכוֹן לְבוּשֵׁי צִבְעוֹנִין וּמוֹבִיל לְכוֹן תַּפְנוּקִין":

פסוק כה
עַל בָּמוֹתֶיךָ חָלָל. (תרגום:) "עַל בֵּית תּוּקְפָּךְ אִיתְקְטַלְתָּא":

פסוק כז
כְּלֵי מִלְחָמָה. שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן, שֶׁהָיוּ כְּלֵי זַיִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

פרק ב

פסוק ח
לָקַח אֶת אִישׁ בֹּשֶׁת. מִקְרָא הָיָה דוֹרֵשׁ שֶׁעָתִידִין שְׁנֵי מְלָכִים לַעֲמוֹד מִבִּנְיָמִן, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב (בראשית לה:יב) "וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ", וּכְבָר נוֹלְדוּ כָּל בָּנָיו חוּץ מִבִּנְיָמִין:

פסוק טז
חֶלְקַת הַצּוּרִים. (תרגום:) "אַחְסָנַת קְטִילַיָּא", עַל שֵׁם הַחֲרָבוֹת, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים פט:מד): "אַף תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ":

פסוק כג
אֶל הַחֹמֶשׁ. כְּמוֹ דִּקָּן חֲמִישִׁית, מְקוֹם שֶׁמַּרָה וְכֻבֶּד תְּלוּיִין שָׁם (סנהדרין מט א) וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: אֶל הַחֹמֶשׁ, "בִּסְטַר יַרְכֵּיהּ":
וַיָּמָת תַּחְתָּו. (תרגום:) "וּמִית בְּאַתְרֵיהּ":

פסוק כז
לוּלֵא דִבַּרְתָּ. אִם דִּבַּרְתָּ כֵּן, 'לוּלֵא' כְּמוֹ 'לוּ' וְעוֹד יֵשׁ לְפָתְרוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, לוּלֵא דִבַּרְתָּ מַה שֶּׁאָמַרְתָּ (לעיל פסוק יד): "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ":

פסוק כט
הַבִּתְרוֹן. שֵׁם מָחוֹז:

פסוק ל

תִּשְׁעָה עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל. וַהֲלֹא עֲשָׂהאֵל בִּכְלַל עַבְדֵי דָוִד, וְלָמָּה יָצָא, שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם, וְכֵן (יהושע ב:א): "לְכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ"; וְכֵן (מלכים א יא:א): "וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת בַּת פַּרְעֹה":

פרק ג

פסוק ג

וּמִשְׁנֵהוּ כִּלְאָב. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ וּמִשְׁנֵהוּ דָּנִיֵּאל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ כִּלְאָב, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים, מִנָּבָל הָיְתָה אֲבִיגַיִל מְעֻבֶּרֶת, נֶהְפַּךְ קְלַסְתֵּרוֹ וְנִדְמָה לְאָבִיו. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ברכות ד א): שֶׁהָיָה מַכִּיר פְּנֵי מְפִיבֹשֶׁת בַּהֲלָכָה:

פסוק ה

לְעֶגְלָה. זוֹ מִיכַל, שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים יד:יח): "לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי". וְהַכְּתִיב (שמואל ב ו:כג): "וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ וְלָד עַד יוֹם מוֹתָהּ", עַד יוֹם מוֹתָהּ לֹא הָיָה לָהּ מֵאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה וְאֵילַךְ, קוֹדֶם אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיוּ לָהּ:

פסוק ו

הָיָה מִתְחַזֵּק. בְּכָל כֹּחַ עַל בֵּית שָׁאוּל לְהַעֲמִיד מַלְכוּתוֹ:

פסוק ח

הֲרֹאשׁ כֶּלֶב אָנֹכִי אֲשֶׁר לִיהוּדָה. כְּלוּם אֲנִי חָשׁוּב אֲפִלּוּ כְּרֹאשׁ שׁוֹמֵר הַכְּלָבִים אֲשֶׁר לְדָוִד, אַךְ לְפִי הַנִּקּוּד, שֶׁהַטַּעַם תַּחַת 'הֲרֹאשׁ', וְיֶכֶל אָנֹכִי' מֻקָּף בְּמַקָּף, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: הֲרֹאשׁ, וְכִי אֶחְפֹּץ לִהְיוֹת רֹאשׁ בְּבֵיתֶךָ, טוֹב לִי לִהְיוֹת כֶּלֶב וְהֶדְיוֹט בְּבֵית דָּוִד, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:
הַיּוֹם אֲעֻשֶּׂה חֶסֶד. מֵעַתָּה נָאֶה לִי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם בֵּית שָׁאוּל וְעִם כָּל אוֹהֲבָיו, כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַד הֵנָּה וְלֹא הִמְצֵיתִיךָ בְּיַד דָּוִד:

פסוק יב

תַּחְתָּו לֵאמֹר. (תרגום:) "מֵאַתְרֵיהּ לְמֵימַר מְקַיְמְנָא בְּמָאן דַּעֲבַד אַרְעָא":
לְמִי אָרֶץ. לְשׁוֹן שִׁבּוּעָה, בְּמִי שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ. דָּבָר אַחֵר: תַּחְתָּיו, שְׁמוֹ הִזְכִּיר תְּחִלָּה בָּאִגֶּרֶת, וְאַחַר כְּךָ הִזְכִּיר שֵׁם דָּוִד, וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ, כָּתַב: מִמֶּנִּי אַבְנֵר שֹׁר צְבָא יִשְׂרָאֵל, לְדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שָׁלוֹם:
לְמִי אָרֶץ. לְמִי שֶׁהַמַּלְכוּת הָגוּן לוֹ, אֲנִי שׁוֹלֵחַ לוֹ לֵאמֹר: **כָּרְתָה בְרִיתְךָ וְגוֹ'**:

פסוק יג

לְפָנַי הֲבִיאֲךָ. לְפָנַי רְאוֹתְךָ פָּנַי, הֲבִיאֲךָ אֶת מִיכַל:

פסוק טו
מֵעִם אִישׁ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "מִלְּוֹת בַּעְלָהּ":

פסוק טז
הָלוֹךְ וּבָכֹה. עַל מִצְוָה הַהוֹלֶכֶת מִמֶּנּוּ, שֶׁכָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים נָעַץ חֶרֶב בֵּינוֹ לְבֵינָהּ בַּמִּטָּה, וְלֹא נִכְשַׁל בָּהּ:

פסוק יז
וּדְבַר אַבְנֵר הָיָה. קֹדֶם לָכֵן:

פסוק יח
אָמַר אֶל דָּוִד. עַל דָּוִד, וְאֵינוֹ זָז מִמַּשְׁמָעוּת אֶל:

פסוק כב
מֵהַגְּדוּד. פָּשְׁטוּ בַּגְּדוּד, לִשְׁלוֹל עַל הָאוֹיֵב:

פסוק כו
מִבּוֹר הַסִּרָה. שָׁם מָקוֹם וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סנהדרין מט א): בּוֹר וְסִירָה גָּרְמוּ לוֹ לְאַבְנֵר שֶׁיֵּהָרֵג. עַל שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק דִּבְרֵי דָוִד בְּצַפַּחַת הַמַּיִם אֲשֶׁר לָקַח מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל שָׁאוּל, וְגַם עַל כְּנַף הַמְּעִיל שֶׁל שָׁאוּל אָמַר שֶׁמָּא אֶחָד מִן הַסִּירִים נֶאֱחַז בּוֹ וּקְרָעוֹ:

פסוק כז
אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר. לִפְנֵי סַנְהֶדְרִין, לְהִשָּׁפֵט עַל דַּם עֲשָׂהאֵל אָחִיו:
בַּשֶּׁלִי. בִּשְׁגָגָה, שֶׁלֹּא הֵבִין אַבְנֵר שֶׁבִּלְבּוֹ לְהָרְגוֹ, וְסָרַס הַמִּקְרָא, וַיַּשֵּׁהוּ יוֹאָב בַּשֶּׁלִי, אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ:

פסוק כט
יָחוּלוּ. יָנוּחוּ, יָחוּלוּ דְּמֵי אַבְנֵר עַל מִקְרָא שֶׁלְּפָנָיו הוּא מוֹסָב, שֶׁאָמַר 'נָקִי אֲנִי וּמַמְלַכְתִּי מִדְּמֵי אַבְנֵר', יָחוּלוּ דָּמָיו עַל רֹאשׁ יוֹאָב, 'דְּמֵי' הַנִּזְכָּרִים בַּמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו:
וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ. נִשְׁעָן עַל מַקְלוֹ מֵחֲמַת חוֹלִי הָרַגְלַיִם:

פסוק ל
הָרְגוּ לְאַבְנֵר. כְּמוֹ אֶת אַבְנֵר, וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיהו לח:יד): "עָשְׁקָה לִי עָרְבֵנִי", עָשְׁקָה אוֹתִי; וְכֵן (במדבר יב:יג): "רְפָא נָא לָהּ", רְפָא אוֹתָהּ; וּכְמוֹהוּ (דברי הימים ב יז:ז): "שִׁלַּח לְשָׂרָיו לְבֶן חַיִל לְעוֹבַדְיָה וְגוֹ' לְלַמֵּד בְּעָרֵי יְהוּדָה", וּפִתְרוֹנוֹ, שָׁלַח אֶת שָׂרָיו אֶת בֶּן חַיִל:

פסוק לג
הַכִּמוֹת נָבָל. הַכְּמוֹת רָשָׁע בְּחֶרֶב:

פסוק לד
יָדֶיךָ לֹא אֲסוּרוֹת. הָיוּ וְאֵיךְ נָפַל גִּבּוֹר כְּמוֹתְךָ לִפְנֵי בְּנֵי עַוְלָה:

פסוק לה
לְהַבְרוֹת. לְשׁוֹן סְעוּדָה:

פסוק לט
וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ. (תרגום:) "וַאֲנָא יוֹמָא דֵּין הֲדִיוֹט וּמְרַבֵּי לְמַלְכָּא":

פרק ד

פסוק ב
הָיוּ בָנֵי שָׁאוּל. הָיוּ לְבֶן שָׁאוּל, כְּמוֹ (שמואל א יג:ח): "לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר שִׁמוּאֵל", אֲשֶׁר לִשְׁמוּאֵל:

פסוק ג
וַיִּבְרְחוּ הַבְּאֵרֹתִים. כְּשֶׁמֵּת שָׁאוּל, שֶׁעָזְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֶעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹת פְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ שֶׁאָמוּר לְמַעְלָה, אָז בָּרְחוּ הַבְּאֵרוֹתִים:

פסוק ד
וְלִיהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל. מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ אֵיךְ נִשְׁבַּת מַלְכוּת מִבֵּית שָׁאוּל, הוּא וּבָנָיו נֶהֱרְגוּ, וְזֶה הַנִּשְׁאָר, הֶרְגּוּהוּ עַל מִשְׁכָּבוֹ, וּבְנוֹ שֶׁל יְהוֹנָתָן נָפַל וַיִּפָּסֵחַ:
נְכֵה רַגְלַיִם. שְׁבוּר רַגְלַיִם:

פסוק ו
וְהִנָּה בָּאוּ עַד תּוֹךְ הַבַּיִת. עִם תַּגָּרִים לוֹקְחֵי חִטִּים:

פסוק י
לְתִתִּי לוֹ בְּשׂוֹרָה. אֲשֶׁר דִּמָּה לְשַׂמְּחֵנִי, לְמַעַן תִּתִּי לוֹ שְׂכַר בְּשׂוֹרָתוֹ:

פרק ה

פסוק ו
אֶל הַיְבוּסִי. מִצּוּדַת צִיּוֹן נִקְרְאָה יְבוּס, וּמִזַּרְעוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הָיוּ, וְהָיוּ לָהֶם שְׁנֵי צְלָמִים, אֶחָד עִוֵּר, וְאֶחָד פִּסֵּחַ, שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל שֵׁם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּבְפִיהֶם הִשְׁבִּיעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ, וּלְכָךְ לֹא הוֹרִישׁוּם כְּשֶׁלָּכְדוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, לֹא לָכְדוּ אֶת הַמְּצוּדָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע טו:סג): "וְאֶת הַיְבוּסִי יֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָכְלוּ יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם", וְתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: יְכוֹלִין הָיוּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיוּ רַשָּׁאִין (ספרי ראה יב יז):
וַיֹּאמֶר לְדָוִד. מִי שֶׁאָמַר:

הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים. הֵם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם:

פסוק ח

כָּל מַכֵּה יְבוּסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר. (תרגום:) "כָּל דְּיִקְטַל יְבוּסָאָה וְיִשְׁרֵי לְמִכְבַּשׁ כְּרַכָּא":
וְאֶת הַפִּסְחִים. וְיַכֶּה גַּם אֶת הַפִּסְחִים וְאֶת הָעִוְרִים שְׂנוּאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד:
עַל כֵּן יֹאמְרוּ. עַל אֲשֶׁר אוֹמְרִים: **עִוֵּר וּפִסֵּחַ**. בְּעוֹד שֶׁהָעִוֵּר וְהַפִּסֵּחַ יִהְיֶה בְּכָאן:
לֹא יָבֹא וְגוֹ'. יָבֹא דָּוִד הֵנָּה הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, שֶׁאָמַר **כָּל מַכֵּה יְבוּסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר**, וְלֹא פֵּרֵשׁ מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א יא:ו) פֵּרֵשׁ: "כָּל מַכֵּה יְבוּסִי בָּרִאשׁוֹנָה יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשַׂר", וְדוֹמֶה לָזֶה (בראשית ד:טו): "לָכֵן כָּל הֹרֵג קַיִן", וְלֹא פֵּרֵשׁ מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ, אֲבָל מֵעַצְמוֹ הוּא נִשְׁמָע לְשׁוֹן גְּעָרָה וּנְזִיפָה:
וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר. לְשׁוֹן גּוֹבַהּ הַמִּגְדָּל, כִּי שָׁם הָיוּ נְתוּנִים הַצְּלָמִים שֶׁלָּהֶם, וּבִימֵי דָּוִד כְּבָר עָבְרוּ הַדּוֹרוֹת שֶׁהֻזְכְּרוּ בַּשְּׁבוּעָה:

פסוק ט

מִן הַמִּלּוֹא וָבָיְתָה. הֶקֵּף חוֹמָה נְמוּכָה, וּמְמַלְּאִין אוֹתָהּ עָפָר, וְגוֹבַהּ הַתֵּל בָּאֶמְצַע, וּמְשַׁפֵּעַ וְהוֹלֵךְ לְכָל רוּחַ, הוּא קָרוּי מִלּוֹא, וְעָלָיו בָּנָה דָּוִד בָּתִּים, וְאוֹתוֹ הַמִּלּוֹא הָיָה סָבִיב לַמְּצוּדָה:

פסוק יב

וַיֵּדַע דָּוִד. בִּרְאוֹתוֹ כָּל מַעֲשָׂיו מַצְלִיחִין, וּמַלְכֵי הַגּוֹיִם שׁוֹלְחִין לוֹ מִנְחָה:

פסוק יח

וַיִּנָּטְשׁוּ. וַיִּתְפַּשְּׁטוּ:

פסוק כ

בְּבַעַל פְּרָצִים. מִישׁוֹר פְּרָצִים:
כְּפֶרֶץ מָיִם. כְּמַיִם הַפּוֹרְצִים גְּדוּדֵי הַשָּׁפָה:

פסוק כא

וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד. (תרגום:) "וְאוֹקִידִינוּן דָּוִד וְגַבְרוֹהִי":

פסוק כב

בְּעֵמֶק רְפָאִים. אֵצֶל יְרוּשָׁלַיִם הִיא, בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (טו:ח):

פסוק כג

מִמּוּל בְּכָאִים. (תרגום:) "מִקֳּבֵל אִילָנַיָּא":

פסוק כד

אֶת קוֹל צְעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים. הֵם מַלְאָכִים הַצּוֹעֲדִים בְּרָאשֵׁי הָאִילָנוֹת, אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹלֵחַ לְעָזְרָתֶךָ:

אָז תֶּחֱרַץ. תֵּרִים קוֹל מִלְחָמָה וְאַבְחַת חֶרֶב, גלפי"ד בלע"ז, וְכֵן (שמות יא:ז): "לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁונֹו":

פרק ו

פסוק א

וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד. לֶאֱסֹף:

אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף. לְפִי שֶׁנֶּאֶסְפוּ עָלָיו כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ בְּחֶבְרוֹן, וְזוֹ הָיְתָה אֲסִיפָה שְׁנִיָּה, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיֹּסֶף עוֹד:

פסוק ב

מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה. הִיא קִרְיַת יְעָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע טו:ט): "וְתָאַר הַגְּבוּל וְעָלָה בַּעֲלָה הִיא קִרְיַת יְעָרִים", וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א יג:ו): "וַיַּעַל דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָה הִיא קִרְיַת יְעָרִים". וּבַעֲלֵי לְשׁוֹן 'מִישׁוֹר':

וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְגוֹ' מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה. שֶׁנֶּאֶסְפוּ שָׁם **לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת הָאָרוֹן וְגוֹ'**:

אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם. אֲשֶׁר נִקְרָא לוֹ לָאָרוֹן שֵׁם, וּמַהוּ הַשֵּׁם, שֶׁהָיָה שֵׁם ה' צְבָאוֹת עָלָיו:

פסוק ג

אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה. טָעָה בְּדָבָר שֶׁאֲפִילוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, "כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ" (במדבר ז:ט), וּלְפִי שֶׁאָמַר (תהלים קיט:נד): "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי", נֶעֱנַשׁ לָבֹא לִידֵי כָךְ, וּמֵת עֻזָּא עַל יָדוֹ, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהֵבִיאוּ מִבֵּית עוֹבֵד, הֱבִיאוּ בַּכָּתֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א טו:יב-יג): "וַיֹּאמֶר לָהֶם אַתֶּם רָאשֵׁי הָאָבוֹת לַלְוִיִּם הִתְקַדְּשׁוּ אַתֶּם וַאֲחֵיכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת אֲרוֹן וְגוֹ'. כִּי לְמַבָּרִאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פָּרַץ ה' אֱלֹהֵינוּ בָּנוּ כִּי לֹא דְרַשְׁנוּהוּ כַּמִּשְׁפָּט":

פסוק ד

עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים. הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, וְהֵם בָּאִים עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים:

פסוק ה

בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים. שֶׁמְּתַקְּנִים מֵהֶם כְּלֵי זֶמֶר:

פסוק ו

כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר. כִּי שְׁמָטוּהוּ הַבָּקָר וְנָעְנְעוּהוּ, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "אֲרֵי מְרָגוּהִי תּוֹרַיָּא", כְּמוֹ שֶׁמְּתַרְגֵּם (דברים יט:ה): "וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן", "וְתִתְמְרִיג יְדֵיהּ בְּפַרְזְלָא":

פסוק ז
עַל הַמִּשְׁמֶנֶת. עַל הַמִּשְׁנֶנֶת, שֶׁהָיָה לוֹ לְדַרֹּשׁ קַל וָחֹמֶר, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא בַּיַּרְדֵּן, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן:

פסוק י
עוֹבֵד אֱדוֹם. לֵוִי הָיָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א טו:יח), "וּמִן הַשּׁוֹעֲרִים הָיָה" (שם):

פסוק יא
וַיְבָרֶךְ ה' וְגוֹ'. אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בָנִים בְּכֶרֶס אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כו:ה): "פְּעֻלְתַּי הַשְּׁמִינִי", "שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעֹבֵד אֱדוֹם":

פסוק יד
מְכַרְכֵּר. מְרַקֵּד:

אֵפוֹד בָּד. מְעִיל בּוּץ, פורציינ"ט בלע"ז, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: "כַּרְדּוּט", וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן 'מְעִילִים' דְּתָמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם (שמואל ב יג:יח), "כַּרְדּוּטִין":

פסוק יט
וְאֶשְׁפָּר. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בְּפַר (פסחים לו ב):

אֲשִׁישָׁה אֶחָת. גַּרְבָּא דְּחַמְרָא (שם):

פסוק כ
אַחַד הָרֵקִים. (תרגום:) "חַד מִן סְרִיקַיָּא":

פסוק כב
וּנְקַלֹּתִי עוֹד. לְפָנָיו, יוֹתֵר מִזֹּאת שֶׁהֲקַלּוֹתִי בְּעַצְמִי עַתָּה:

עִמָּם אִכָּבְדָה. אֵינָם מְבַזִּין אוֹתִי, אֶלָּא חָשׁוּב אֲנִי בְּעֵינֵיהֶם עַל זֹאת:

פסוק כג
לֹא הָיָה לָהּ יֶלֶד. מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וָהָלְאָה:

פרק ז

פסוק א
וַה' הֵנִיחַ לוֹ. אָמַר, הֲרֵי נִתְקַיֵּם (דברים יב:י): "וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ'", מַה כְּתִיב אַחֲרָיו, "וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר וְגוֹ'", מֵעַתָּה עָלֵינוּ לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה:

פסוק ד

וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנָתָן, הָאָדָם הַזֶּה שֶׁאֲנִי מְשַׁלֶּחֶךָ אֶצְלוֹ, מָהִיר הוּא, שֶׁמָּא יִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים וְנִמְצֵאתִי מַפְסִידוֹ, מַהֵר וֶאֱמוֹר לוֹ, לֹא אַתָּה תִבְנֶה הַבַּיִת. רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר: הָאָדָם הַזֶּה שֶׁאֲנִי מְשַׁלֶּחֶךָ אֶצְלוֹ, נָדָרָן הוּא, כְּעָנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב:ב-ג): "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה' נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי", שֶׁמָּא יֹאמַר אֵינִי אוֹכֵל וְאֵינִי שׁוֹתֶה עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה כָּךְ, וְנִמְצֵאתִי מַפְסִידוֹ (ילקוט שמעוני רמז קמג):

פסוק ו

בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן. מִשְׁכַּן שִׁילֹה לֹא הָיְתָה בּוֹ תִּקְרָה, אֶלָּא בַּיִת שֶׁל אֲבָנִים מִלְמַטָּן, וִירִיעוֹת מִלְמַעְלָן:

פסוק ז

הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי. לְשׁוֹן תְּמִיהָה הוּא, לְכָךְ הוּא נָקוּד ה"א חֲטַף פַּתַּ"ח, וְהַדָּל"ת רָפֵי:

פסוק ח

מִן הַנָּוֶה. דִּיר הָרוֹעִים, כְּמוֹ (צפניה ב:ו): "נְוֹת כְּרוֹת רוֹעִים":

פסוק ט

כְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים. זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים מָגֵן דָּוִד:

וַאַכְרִיתָה אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ. וּלְכָךְ עָלָה עַל לִבְּךָ לִבְנוֹת הַבַּיִת, כְּמָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה:

פסוק י

וְשַׂמְתִּי מָקוֹם. עוֹד אֲנִי חָפֵץ לְהַשְׁקִיט, שֶׁיְּהֵא שָׁקֵט וְשָׁלֵו אֶת עַמִּי בִּימֵי בְּנֶךָ:

פסוק יא

וּלְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי. מְחֻבָּר עַל הָעֶלְיוֹן, וְלֹא יוֹסִיפוּ לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה קֹדֶם הַשּׁוֹפְטִים, וְכַאֲשֶׁר עָשׂוּ מִימֵי הַשּׁוֹפְטִים עַד כָּאן:

וַהֲנִיחֹתִי לְךָ. יוֹתֵר וְיוֹתֵר, עַד שֶׁתָּנוּחַ מִכָּל אוֹיְבֶיךָ:

וְהִגִּיד לְךָ ה'. הַיּוֹם עַל יָדִי, **כִּי בַיִת יַעֲשֶׂה לְךָ** לְהוֹשִׁיב בְּנְךָ עַל כִּסְאֲךָ, וְיִתְקַיֵּם לְךָ בֵּית הַמַּלְכוּת, וְהוּא יִבְנֶה הַבַּיִת:

פסוק יד

בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים. זֶה הֲדַד וְרִזוֹן בֶּן אֶלְיָדָע:

וּבְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם. זֶה אַשְׁמְדַאי, שֶׁדְּחָהוּ מִמַּלְכוּתוֹ, וְהַשֵּׁדִים בְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן הֵם, שֶׁכָּל מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁפֵּרַשׁ אָדָם מֵאִשְׁתּוֹ בְּמוֹת הֶבֶל, הָיוּ הָרוּחוֹת מִתְיַחֲמוֹת וְיוֹלְדוֹת הֵימֶנּוּ (ילקוט שמעוני רמז קמו):

פסוק יח
וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'. לִפְנֵי הָאָרוֹן:
עַד הֲלֹם. שֶׁהִמְלִיכַתְנִי:

פסוק יט
גַּם אֶל בֵּית עַבְדְּךָ. לְהַמְלִיךְ אֶת בְּנֵי אַחֲרַי:
וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם. בִּתְמִיהָה, רְאוּי לְהִתְבַּשֵּׂר כֵּן לְבָשָׂר וָדָם. דָּבָר אַחֵר: עָשִׂיתָ לִי כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֶרְאֵיתָ לוֹ דּוֹרוֹת הָעֲתִידִים לָצֵאת מִמֶּנּוּ:

פסוק כ
וּמַה יּוֹסִיף דָּוִד עוֹד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. מַה אֶשְׁאַל עוֹד:
אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת עַבְדְּךָ. נָתַתָּ לִי כָּל צָרְכִי, כְּמוֹ (משלי יב:י): "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ":

פסוק כא
בַּעֲבוּר דְּבָרְךָ. לְהָקִים מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִשְׁמוּאֵל, לְהַמְלִיכֵנִי:
וּכְלִבְּךָ. רְצוֹנְךָ הוּא, וְלֹא שֶׁאֲנִי כְּדַאי:
לְהוֹדִיעַ אֶת עַבְדֶּךָ. הַבְּשׂוֹרָה שֶׁבִּשַּׂרְתַּנִי:

פסוק כג
אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז:א): "נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה", וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "דְּאָזְלוּ שְׁלוּחִין מִן קֳדָם ה'":
לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם. כָּךְ אָמְרוּ הַשְּׁלוּחִים לְיִשְׂרָאֵל: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלָחָנוּ לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם, וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם, וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדֻלָּה:
וְנוֹרָאוֹת. עֹשִׂיתָ לְאַרְצְךָ לְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִשָּׁם, וּמָה הֵם הַנּוֹרָאוֹת, **מִפְּנֵי עַמְּךָ**, לְגָרֵשׁ עַמִּים וֵאלֹהֵיהֶם, וּמִקְרָא זֶה חָסֵר 'לְגָרֵשׁ', וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א יז:כא) פֵּרְשׁוֹ: "לְגָרֵשׁ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו", וְאֵינוֹ חִסָּרוֹן, כִּי מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר מִפְּנֵי עַמְּךָ גּוֹיִם, אָנוּ שׁוֹמְעִין לְשׁוֹן טְרוּדִין וְגֵרוּשִׁין:

פסוק כח
אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים. שֹׁלִיט, וְיֵשׁ בְּיָדְךָ יְכֹלֶת לְקַיֵּם:

פסוק כט
הוֹאֵל. רְצֵה:

פרק ח

פסוק א

מֶתֶג הָאַמָּה. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א יח:א) כְּתִיב: "וַיִּקַּח דָּוִד אֶת גַּת מֵיַד פְּלִשְׁתִּים", וְהֵיא נִקְרֵאת מֶתֶג הָאַמָּה, עַל שֵׁם שֶׁהוּא מַקֵּל רוֹדֶה בְּכָל הַפְּלִשְׁתִּים, מֶטְרוֹפּוֹלִין שֶׁל מְלָכִים, שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים בְּעַזָּה וּבְאַשְׁדּוֹד וּבְעֶקְרוֹן וּבְאַשְׁקְלוֹן שֵׁם מַלְכוּת, אֶלָּא בְּגַת מָצִינוּ, (שמואל א כא:יא): "אָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת":

מֶתֶג. אגויילו"ן בְּלַעַ"ז:

הָאַמָּה. הוּא הַמַּרְדֵּעַ שֶׁל עֵץ:

פסוק ב

וַיְמַדֵּד שְׁנֵי חֲבָלִים לְהָמִית. לְפִי שֶׁהָרְגוּ אֶת אֲבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְאֶחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כב:ד): "וַיַּנַּח אֶת פְּנֵי מֶלֶךְ מוֹאָב", וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיָּצְאוּ מִשָּׁם:

פסוק ג

בְּלֶכְתּוֹ. כְּשֶׁהָלַךְ הֲדַדְעֶזֶר:

לְהָשִׁיב יָדוֹ. כְּתַרְגּוּמוֹ: "לְאַשְׁנָאָה תְּחוּמֵיהּ", שֶׁכָּבַשׁ מִן הָאָרֶץ חוּץ לִגְבוּל אַרְצוֹ, וְהִרְחִיב אֶת גְּבוּלוֹ:

פסוק ד

וַיְעַקֵּר דָּוִד אֶת כָּל הָרֶכֶב. מִשּׁוּם (דברים יז:טז): "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים":

וַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רָכֶב. שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לוֹ לִכְדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ, וְהָרֶכֶב אַרְבָּעָה סוּסִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב א:יז): "מֶרְכָּבָה בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה", כָּאן לְמַדְנוּ שֶׁהָרֶכֶב אַרְבָּעָה סוּסִים:

פסוק ז

שִׁלְטֵי הַזָּהָב. הֵם אַשְׁפָּתוֹת שֶׁנּוֹתְנִים בָּהֶם הַחִצִּים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיהו נא:יא): "הָבֵרוּ הַחִצִּים מִלְאוּ הַשֶּׁלָטִים". כָּל הַפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ סְמָכָן אֵצֶל פָּרָשָׁה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁמִּכָּל הַמִּלְחָמוֹת הַלָּלוּ, קִבֵּץ הֶקְדֵּשׁוֹת לְצָרְכֵי הַבַּיִת:

פסוק יג

וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם. שֶׁקִּבֵּר אֶת הַהֲרוּגִים שֶׁהָרַג בֶּאֱדוֹם, וְהוּא שֵׁם טוֹב לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁקּוֹבְרִין אֶת אוֹיְבֵיהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג (יחזקאל לט:יג): "וְקָבְרוּ כָּל עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם". וּמִנַּיִן שֶׁקְּבָרָן דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר מְלָכִים (מלכים א יא:טו): "וַיְהִי בִּהְיוֹת דָּוִד אֶת אֱדוֹם בָּעֲלוֹת יוֹאָב שַׂר הַצָּבָא לְקַבֵּר אֶת הַחֲלָלִים":

שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף. וּבְסֵפֶר תְּהִלִּים (תהלים ס:ב) הוּא אוֹמֵר: "שְׁנֵים עָשָׂר אָלֶף", אֱמוֹר מֵעַתָּה, שְׁתֵּי מִלְחָמוֹת הָיוּ:

פסוק יד

נְצִיבִים. פְּקִידִים לִגְבוֹת מַס:

פסוק טו

וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה וְיוֹאָב עַל הַצָּבָא. דָּוִד גָּרַם לְיוֹאָב לִהְיוֹת מַצְלִיחַ עַל הַצָּבָא, לְפִי שֶׁעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, וְיוֹאָב גָּרַם לְדָוִד לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, לְפִי שֶׁהוּא דָּן, וְיוֹאָב שׁוֹטֵר וְרוֹדֶה עַל יָדוֹ, וְעוֹד, מִתּוֹךְ שֶׁיּוֹאָב עָסַק בְּמִלְחָמוֹת, לֹא הָיָה דָּוִד טָרוּד בָּהֶן, וְלִבּוֹ פָּתוּחַ לִשְׁפּוֹט צֶדֶק:

פסוק טז

מַזְכִּיר. מַזְכִּיר אֵיזֶה דִּין בָּא לְפָנָיו רִאשׁוֹן, לְפָסְקוֹ רִאשׁוֹן:

פסוק יח

וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע מְמַנָּא עַל קַשָּׁתַיָּא וְעַל קַלָּעַיָּא". וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ברכות ד א) כְּרֵתִי וּפְלֵתִי, אוּרִים וְתֻמִּים:
כֹּהֲנִים הָיוּ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "רַבְרְבִין הֲווֹ":

פרק ט

פסוק ט

נָתַתִּי לְבֶן אֲדֹנֶיךָ. הַמֶּלֶךְ רַשַּׁאי לְהַעֲבִיר נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה (שמואל א ח:יד): "וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְגוֹ' יִקַּח וְנָתַן לַעֲבָדָיו":

פסוק יא

כֵּן יַעֲשֶׂה עַבְדְּךָ וּמְפִיבֹשֶׁת אֹכֵל עַל שֻׁלְחָנִי. צִיבָא אָמַר: **כֵּן יַעֲשֶׂה עַבְדֶּךָ**, וְדָוִד הֵשִׁיב: **וּמְפִיבֹשֶׁת אֹכֵל עַל שֻׁלְחָנִי**:

פסוק יב

מִיכָא בֵּית צִיבָא. בָּנָיו וַעֲבָדָיו:

פרק י

פסוק ב

כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו עִמָּדִי חָסֶד. וּמַהוּ הַחֶסֶד, כְּשֶׁהָיָה דָּוִד בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי שָׁאוּל, בָּאוּ אֵלָיו אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָחָיו (שמואל א כב:ד): "וַיַּנַּחֵם אֶת פְּנֵי מֶלֶךְ מוֹאָב", וַיֹּאמֶר לוֹ יֵשֵׁב נָא אָבִי וְאִמִּי

עִמָּךְ, וַהֲרָגָם, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶם שֶׁבָּרַח וְנִמְלַט לְאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן אֵצֶל נָחָשׁ, (במדרש רבי תנחומא בוירא אליו):

פסוק ג

הַמְכַבֵּד דָּוִד אֶת אָבִיךְ בְּעֵינֶיךָ. הַנִּרְאֶה בְּעֵינֶיךָ שֶׁדָּוִד מְכַבֵּד אֶת אָבִיךָ, הֵם מַזְהִירִים לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם, וְהוּא יִדְרֹשׁ שְׁלוֹמְךָ:

פסוק ד

מַדְוֵיהֶם. חֳלוּקֵיהֶם:

שְׂתוֹתֵיהֶם. הָעֲגֻבוֹת:

פסוק טז

וְשׁוֹבַךְ שַׂר צְבָא הֲדַדְעֶזֶר. עַל שֵׁם שֶׁהָיָה גִּבּוֹר וְעָרִיץ מְאֹד הִזְכִּירוֹ בִּשְׁמוֹ:

פרק יא

פסוק א

לְעֵת צֵאת הַמְּלָאכִים. יֵשׁ עֵת בַּשָּׁנָה שֶׁדֶּרֶךְ הַחַיָּלוֹת לָצֵאת, כְּשֶׁהָאָרֶץ מְלֵאָה קָמוֹת, וְהַסּוּסִים מוֹצְאִים תְּבוּאָה בַּשָּׂדֶה לֶאֱכוֹל:

פסוק ד

מִטַּמְאָתָהּ. מִנִּדָּתָהּ:

פסוק ו

שְׁלַח אֵלַי אֶת אוּרִיָּה. שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּין שֶׁיִּשְׁכַּב עִם אִשְׁתּוֹ, וְיֹאמַר סָבוּר שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא מְעֻבֶּרֶת:

פסוק ח

מַשְׂאַת הַמֶּלֶךְ. (תרגום:) "סְעוּדְתָּא דְמַלְכָּא":

פסוק טו

וְנִכֶּה וָמֵת. כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְגֹרֶשֶׁת לְמַפְרֵעַ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא בָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה, כּוֹתֵב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ עַל תְּנַאי, אִם יָמוּת בַּמִּלְחָמָה (שבת נו א):

פסוק כא

בֶּן יְרֻבֶּשֶׁת. הוּא גִּדְעוֹן, שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה עִם הַבֹּשֶׁת, הוּא הַבַּעַל:

פסוק כה

הַחֲזֵק מִלְחַמְתְּךָ אֶל הָעִיר וְהָרְסָהּ. עַד כָּאן דִּבְרֵי הַשִּׁלִּיחוּת:

וְחַזְּקֵהוּ. דָּוִד אָמַר לַמַּלְאָךְ, וְחַזְּקֵהוּ לְיוֹאָב בְּדִבְרֵי תַּנְחוּמִין, שֶׁלֹּא יֵרַךְ לִבּוֹ:

פרק יב

פסוק ד
וַיָּבֹא הַלָּךְ. דִּמָּה אֶת יֵצֶר הָרַע תְּחִלָּה לְהַלָּךְ, שֶׁעוֹבֵר לְדַרְכּוֹ, וְאַחַר כָּךְ לְאוֹרֵחַ, שֶׁנַּעֲשָׂה אַכְסְנַאי, וְאַחַר כָּךְ לְאִישׁ, שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת:

פסוק ה
כִּי בֶן מָוֶת. הַגּוֹזֵל אֶת הֶעָנִי, כְּאִלּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א:יט): "אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח":

פסוק ו
יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתַּיִם. כְּדִּ אֲרַע לוֹ, שֶׁלָּקָה בְּאַרְבָּעָה בָּנִים, הַיֶּלֶד וְאַמְנוֹן תָּמָר וְאַבְשָׁלוֹם:

פסוק ח
וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ. מִיכַל בַּת שָׁאוּל:
וְאֹסִפָה. וְהָיִיתִי מוֹסִיף לְךָ:

פסוק יד
כִּי נִאַץ נִאַצְתָּ אֶת אוֹיְבֵי. כְּנוּי הוּא זֶה, דֶּרֶךְ כְּבוֹד לְמַעְלָה וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: "אֲרֵי מֵיפַּתַּח פְּתַחְתָּא פּוּמָא דְּסָנְאַי עַמָּא דֵּה"":

פסוק טו
וַיֶּאֱנַשׁ. לְשׁוֹן חֹלִי:

פסוק טז
וּבָא וְלַן וְשָׁכַב אַרְצָה. וּבָא הַבַּיִת, וְלַן בַּלַּיְלָה שׁוֹכֵב לָאָרֶץ:

פסוק יז
וְלֹא בָרָה. לְשׁוֹן אֲכִילָה, כְּמוֹ (שמואל ב יג:ו): "וְאֶבְרֶה מִיָּדָהּ":

פסוק כה
בַּעֲבוּר ה'. אֲשֶׁר אֲהֵבוֹ:

פסוק כו
אֶת עִיר הַמְּלוּכָה. שְׁנֵי חֲזוּקֵי חוֹמָה הָיוּ בָהּ, חִיצוֹנָה וּפְנִימִית, עִיר הַחִיצוֹנָה, עִיר מְלוּכָה, וְהַפְּנִימִית, לְמִבְצָר וּלְחוֹזֶק:

פסוק ל
אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם. תּוֹעֶבֶת בְּנֵי עַמּוֹן 'מִלְכֹּם' שְׁמוֹ, לְשׁוֹן מֶלֶךְ:
וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד. אִתַּי הַגִּתִּי בְּטָלָהּ (עבודה זרה מד א):

פסוק לא
מְגֵרָה וַחֲרִצִים וּמַגְזֵרוֹת. כְּמִין פְּצִירָה פִּים שֶׁקּוֹרִין לִימ"א, מִינֵי יִסּוּרִים הֵם:
מְגֵרָה. סַכִּין פָּגוּם פְּגִימוֹת הַרְבֵּה תְּכוּפוֹת זוֹ לָזוֹ:
חֲרִצִים. הוּא מוֹרֵג חָרוּץ מָלֵא חֲרִיצִים, כְּמִין פְּצִירָה פִּים שֶׁקּוֹרִין לִימ"א:
בַּמַּלְבֵּן. בְּטִיט חוּצוֹת, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וּגְרַר יָתְהוֹן בְּשׁוּקַיָּא":

פרק יג

פסוק א
וּלְאַבְשָׁלוֹם אָחוֹת יָפָה. שֶׁהָיְתָה בַּת אִמּוֹ:

פסוק ב
לְהִתְחַלּוֹת. עַד שֶׁנֶּחֱלָה:
כִּי בְתוּלָה הִיא. צְנוּעָה בַּבַּיִת וְאֵינָהּ יוֹצֵאת לַחוּץ, לְפִיכָךְ **וַיִּפָּלֵא בְּעֵינֵי אַמְנוֹן וְגוֹ'**, נִכְסֶה וְנֶעְלָם מִמֶּנּוּ מָה תּוֹאֲנָה יָכוֹל לְבַקֵּשׁ וְיִשְׂכַּב עִמָּהּ, כְּמוֹ (דברים יז:ח): ,כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ", "אֲרֵי יִתְכַּסֵּי מִמָּךְ":

פסוק ג
אִישׁ חָכָם. לְרִשְׁעָה:

פסוק ד
דַּל. כָּחוּשׁ, כְּמוֹ (בראשית מא:יט): "דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר":

פסוק ה
אֶת הַבִּרְיָה. אֶת הַסְּעוּדָה:

פסוק ח
וַתִּלַבֵּב. וַתַּחֲלוֹט, סֹלֶת מֻרְבֶּכֶת בְּמַיִם רוֹתְחִין תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בְּשֶׁמֶן:

פסוק ט
אֶת הַמַּשְׂרֵת. תַּרְגּוּם שֶׁל מַחֲבַת, מַסְרֵיתָא:

פסוק יג
כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ. שֶׁמְּתֻרֶּת אֲנִי לְךָ, לְפִי שֶׁנִּתְעַבְּרָה בִּי אִמִּי כְּשֶׁהִיא נָכְרִית יְפַת תֹּאַר, שֶׁלְּקָחָהּ דָּוִד בַּמִּלְחָמָה, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ בַּת מִן שִׁפְחָה, אֵינוֹ בְּנוֹ לְכָל דָּבָר:

פסוק טו
וַיִּשְׂנָאֶהָ אַמְנוֹן. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין כא א): נִימָא נִקְשְׁרָה לוֹ, וַעֲשָׂאתוּ כְּרוּת שְׁפָכָה:

פסוק טז

אַל אוֹדוֹת. אַל תַּעֲשֶׂה אוֹדוֹת הָרָעָה הַזֹּאת שֶׁל שִׁלּוּחַ, הַגְּדוֹלָה מִן הָאַחֶרֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי וְעִנִּיתָנִי, וְעוֹד תּוֹסִיף רָעָה מִמֶּנָּה לְשַׁלְּחֵנִי:

פסוק כג

וַיִּהְיוּ גוֹזְזִים. וְדַרְכָּם הָיָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁתֶּה בִּגְזוֹז צֹאנָם:

פסוק כו

וְלֹא יֵלֵךְ נָא אִתָּנוּ. וְאִם לֹא יָכוֹל אַתָּה לְלֶכֶת, יֵלֵךְ נָא עִמָּנוּ אַמְנוֹן:

פסוק לב

עַל פִּי אַבְשָׁלוֹם הָיְתָה שׂוּמָה. בְּצִוּוּיוֹ שֶׁל אַבְשָׁלוֹם הָיְתָה שִׂימָה זוֹ נִשְׁמֶת עַל עֲבָדָיו, לַהֲרוֹג אֶת אַמְנוֹן:

פסוק לט

וַתִּכַל דָּוִד. הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, וַתִּכַל נֶפֶשׁ דָּוִד; וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וְחֶמְיַדַת נַפְשָׁא דְּדָוִד", כְּמוֹ (תהלים פד:ג): "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה", לְשׁוֹן תַּאֲוָה:

כִּי נִחַם עַל אַמְנוֹן. קִבֵּל תַּנְחוּמִין:

פרק יד

פסוק ב

וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוֹעָה. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (מנחות פה ב): כִּי שָׁמָּן זַיִת מָצוּי שָׁם, לְכָךְ חָכְמָה מְצוּיָה שָׁם:

פסוק ה

אָבֵל אִשָּׁה אַלְמָנָה אָנִי. אֵבֶל, "בְּקוּשְׁטָא":

פסוק ט

עָלַי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הֶעָוֹן. כִּנּוּי הוּא לְכִבּוּדוֹ, כְּלוֹמַר אַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי לֵאמֹר אֲנִי מְצַוֶּה עָלֶיךָ וַאֲנִי אֱלֹךְ לְדַרְכִּי, וְאַתָּה לֹא תְצַוֶּה עָלַי, וּבְנִי יֵהָרֵג, עַל מִי הֶעָוֹן הַזֶּה:

פסוק יא

יִזְכָּר נָא הַמֶּלֶךְ אֶת ה'. שֶׁהִקְפִּיד עַל אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט:ו): "וְהִשִּׂיגוֹ כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ", וְזֶהוּ מֵהַרְבּוֹת גֹּאֵל הַדָּם לְשַׁחֵת, וְאַתָּה דּוֹחֶה אוֹתִי:

פסוק יג

וְלָמָּה חָשַׁבְתָּה כָזֹאת. שֶׁחָשַׁדְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיָּבֹאוּ לְהָרוֹג אֶת הַשֵּׁנִי בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה:

וּמְדַבֵּר הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר הַזֶּה כְּאָשֵׁם. וְהַדָּבָר הַזֶּה שֶׁחָרַצְתָּ לַאֲחֵרִים, שֶׁאָמַרְתָּ לִי לֹא יִפּוֹל מִשַּׁעֲרַת בְּנֵךְ אַרְצָה, עַכְשָׁיו שֶׁאֲנַלֶּה לְךָ שֶׁאֵין הַדָּבָר הַזֶּה אֶלָּא עַל שְׁנֵי בָּנֶיךָ, אַל תִּתְחָרֵט לֵאמֹר דִּבַּרְתִּי זֶה כְּאָשֵׁם, וְהִנְנִי חוֹזֵר בִּי, לְבִלְתִּי הָשִׁיב הַמֶּלֶךְ אֶת אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ שֶׁנִּדְחָה מִמֶּנּוּ וּבָרַח לוֹ:

וּמְדַבֵּר הַמֶּלֶךְ. אוקינו"ן פרלט"ש בלע"ז:

פסוק יד

כִּי מוֹת נָמוּת. וְדַיֵּינוּ בְּאוֹתוֹ עִנְיָן:

וְלֹא יִשָּׂא אֱלֹהִים נָפֶשׁ. אִישׁ מִן הַמִּיתָה, לְפִיכָךְ וְחָשַׁב הַמֶּלֶךְ מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח:

פסוק טו

וְעַתָּה אֲשֶׁר בָּאתִי לְדַבֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִי אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. בְּכִנּוּי עָלַי וְעַל בָּנַי:

כִּי יֵרָאוּנִי הָעָם. הִפְחִידוּנִי מִלְבַקֵּשׁ אֶת אֲדֹנִי עַל בְּנוֹ, פֶּן יִכְעוֹס עָלַי:

וַתֹּאמֶר שִׁפְחָתְךָ אֲדַבְּרָה נָּא. כְּעִנְיָן זֶה, **אוּלַי יַעֲשֶׂה וְגוֹ'**:

פסוק טז

כִּי יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ לְהַצִּיל אֶת אֲמָתוֹ מִכַּף הָאִישׁ. הַבָּא לַהֲרוֹג אֶת בְּנִי, וּלְהַשְׁמִידֵנוּ יַחַד מִנַּחֲלַת אֱלֹהִים:

פסוק יז

וַתֹּאמֶר שִׁפְחָתְךָ. מֵאַחַר שֶׁיִּצְוָּה הַמֶּלֶךְ עָלַי, יִהְיֶה דְּבָרוֹ לְמָנוֹחָה לִבְנִי, כִּי לֹא יָשׁוּב מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב, כִּי כְּמַלְאַךְ ה' אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ, וְלֹא יַחֲזִירֶנּוּ כַּעַס וְשִׂנְאָה מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב:

פסוק יט

אִם אֹשׁ. כְּמוֹ אִם יֵשׁ, כְּמוֹ הֲיֵשׁ, וְכֵן (מיכה ו:י): "עוֹד הָאֹשׁ בֵּית רָשָׁע", כְּמוֹ הֲיֵשׁ:

פסוק כ

לְבַעֲבוּר סַבֵּב. לְגַלְגֵּל, עַד שֶׁיֵּצֵא דְּבַר בְּנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ לָאוֹר:

וַאדֹנִי חָכָם. וְהֵבַנְתָּ כִּי מֵאֵת יוֹאָב יָצָאתִ:

פסוק ל

אֶל יָדִי. סָמוּךְ לְרְשׁוּתִי, בְּמָקוֹם שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהַזִּיק:

אֶל יָדִי. אינמי"ש אוש"ט בלע"ז:

פסוק לב

וֶהֱמִתָנִי. וְיַהֲרֹג אוֹתִי הַמֶּלֶךְ:

פרק טו

פסוק א
וַחֲמִשִּׁים אִישׁ וגו'. כֻּלָּם נְטוּלֵי טְחוֹל, וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת רַגְלַיִם:

פסוק ב
וְהִשְׁכִּים אַבְשָׁלוֹם. בְּכָל בֹּקֶר:
מֵאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדֶּךָ. מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי:

פסוק ד
וְהִצְדַּקְתִּיו. (תרגום:) "וַאֲדִינְנֵיהּ בְּקוּשְׁטָא":

פסוק ז
מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. שֶׁשָּׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ מִשְׁמוּאֵל, נִתְגַּלְגֵּל דְּבַר מָרֵד וְהִשְׁפִּלָה בַּמַּלְכוּת:
אֵלְכָה נָּא. לְחֶבְרוֹן:
וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרִי. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה לד ב): לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, כִּי שָׁם הָיוּ כְּבָשִׂים שְׁמֵנִים:

פסוק יא
קְרֵאִים וְהֹלְכִים לְתֻמָּם. מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה יְרוּשַׁלְמִית (א ח) שֶׁבִּקֵּשׁ מֵאָבִיו שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ, שֶׁכָּל שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁיִּבַּקֵּשׁ שֶׁיֵּלְכוּ עִמּוֹ, יֵלְכוּ וְהָיָה מַרְאֶה אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם כָּאן, וְאַחַר כָּךְ לִשְׁנַיִם אֲחֵרִים, וְכֵן הַרְבֵּה:

פסוק יז
בֵּית הַמֶּרְחָק. (תרגום:) "בַּאֲתַר דְּרָחִיק":

פסוק יח
עַל יָדוֹ. אֶצְלוֹ, הוּא עוֹמֵד וְהֵם עוֹבְרִים:

פסוק יט
עִם הַמֶּלֶךְ. עִם אַבְשָׁלוֹם:
כִּי נָכְרִי אַתָּה. וַאֲנַחְנוּ בּוֹרְחִים מֵאֵין צֵידָה וּמָזוֹן, וּמִתּוֹךְ שֶׁאַתָּה נָכְרִי לֹא תִּמְצָא מְרַחֲמִים:
וְגַם גּוֹלֶה אַתָּה לִמְקוֹמֶךָ. וְגַם אִם גּוֹלֶה אַתָּה מֵעִם הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵינְךָ רוֹצֶה לִהְיוֹת עִמּוֹ, לִמְקוֹמְךָ חֲזוֹר לְךָ, כִּי לֹא טוֹב לָכְתְּךָ עִמִּי, שֶׁהֲרֵי תְּמוֹל בָּאתָ:

פסוק כ

וְהַיּוֹם אַנִיעֲךָ עִמָּנוּ. וְאֵין לִי מָקוֹם שֶׁאוּכַל לְהוֹשִׁיבְךָ שָׁם וּלְהַמְלֵט, כִּי אֲנִי הוֹלֵךְ אֶל אֲשֶׁר יִקְרֵנִי הַמְּקֻרֶה לְלֶכֶת, יוֹם יוֹם כְּשֶׁאֶשְׁמַע שֶׁהָרוֹדְפִים כָּאן, אֲנִי בּוֹרֵחַ כָּאן, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן "וְגַם גּוֹלֶה אַתָּה לִמְקוֹמֶךָ" (לעיל פסוק יט): "וְאַף אִם גְּלֵי אַתְּ אָזֵיל לָךְ לְאַתְרָךְ":

חֶסֶד וֶאֱמֶת. אֲנִי מַחֲזִיק בְּךָ טוֹבַת חֶסֶד וֶאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּדִי:

פסוק כב

לֵךְ וַעֲבֹר. עִם שְׁאָר הָעָם, אַחַר אֲשֶׁר אֵינְךָ רוֹצֶה לְהִפָּרֵד מִמֶּנִּי:

פסוק כג

וְכָל הָעָם עֹבְרִים. מִן הַמֶּלֶךְ וְהָלְאָה, לְפִי שֶׁהוּא עוֹמֵד, קוֹרֵא אוֹתָם עוֹבְרִים:

פסוק כד

וַיַּצְקוּ. כְּמוֹ וַיַּצִּיגוּ, (תרגום:) "וַאֲקִימוּ יָת אֲרוֹנָא", הֶעֱמִידוּהוּ לְצַד אֶחָד, וְהָעָם עוֹבְרִים, שֶׁהָיָה דָּוִד רוֹצֶה לְשָׂאתוֹ עִמּוֹ:

וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד תֹּם וגו'. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס, וַיַּצִּיקוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עַד תֹּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר:

וַיַּעַל אֶבְיָתָר. אוֹתוֹ הַיּוֹם נִסְתַּלֵּק מִן הַכְּהוּנָּה, שֶׁשָּׁאַל בָּאוּרִים וְתוּמִּים וְלֹא נַעֲנָה, וְנִכְנַס צָדוֹק תַּחְתָּיו, וְכֵן שָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם וּבְסֵדֶר יוֹמָא (עג ב):

פסוק כז

הֲרֹאֶה אַתָּה. אִם רוֹאֶה אַתָּה שֶׁעֲצָה נְכוֹנָה הִיא, שׁוּב הָעִיר וגו':

שְׁנֵי בְנֵיכֶם אִתְּכֶם. בְּיָדֶם תּוּכְלוּ לְהוֹדִיעֵנִי מַה שֶּׁתִּשְׁמְעוּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ, לְפִי מַה שֶּׁתּוֹדִיעוּנִי אֹמַלֵּט:

פסוק ל

בְּמַעֲלֵה הַזֵּיתִים. בְּהַר הַזֵּיתִים:

חָפוּי. מְכֹרָךְ, כְּדֶרֶךְ הָאֲבֵלִים:

חָפוּ. (תרגום:) "כְּרִיכוּ":

פסוק לא

וְדָוִד הִגִּיד. וּלְדָוִד הִגִּיד הַמַּגִּיד:

סָכָל. קַלְקֵל, כְּמוֹ (קהלת י:יד): "הַסָּכָל יַרְבֶּה דְבָרִים":

פסוק לב

בָּא עַד הָרֹאשׁ. (תרגום:) "עַד רֵישׁ טוּרְיָא":

אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָּׁם לֵאלֹהִים. אֲשֶׁר הָיָה רָגִיל לְהִשְׁתַּחֲווֹת שָׁם כְּשֶׁהָיָה בָּא לִירוּשָׁלַיִם, הָיָה רוֹאֶה מִשָּׁם אֶת הָאֹהֶל שֶׁהָאָרוֹן בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה מִשְׁתַּחֲוֶה:

פסוק לד

עֶבֶד אָבִיךָ וַאֲנִי מֵאָז. כְּמוֹ וַאֲנִי עֶבֶד אָבִיךָ מֵאָז, וּמִקְרָא מְסֹרָס הוּא:

פסוק לז

יָבוֹא יְרוּשָׁלָם. נָתַן לִבּוֹ שֶׁיָּבֹא לִירוּשָׁלַיִם:

פרק טז

פסוק א

וּמֵאָה קַיִץ. (תרגום:) "וּמְאָה מָנָן דְּבֵילְתָּא":

פסוק י

כֹּה יְקַלֵּל. כֵּן יְקַלֵּל:

ה' אָמַר לוֹ. אֶפְשָׁר אָדָם כְּמוֹתוֹ שֶׁהוּא רֹאשׁ לְסַנְהֶדְרִין, יְקַלֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ אִם לֹא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

פסוק יב

יִרְאֶה ה' בְּעֵינִי. דִּמְעַת עֵינִי:

פסוק יד

וַיִּנָּפֵשׁ שָׁם. בִּבַחוּרִים:

פסוק כא

וְחָזְקוּ יְדֵי כָּל אֲשֶׁר אִתָּךְ. כִּי עַתָּה יָדָם רָפָה לַעֲזֹר לָךְ, שֶׁאוֹמְרִים בְּלִבָּם הַבֵּן יִתְחָרֵט אֵצֶל אָבִיו, וָאָנוּ נִהְיֶה שְׂנוּאִים לַמֶּלֶךְ:

פרק יז

פסוק ג

כְּשׁוּב הַכֹּל. אֵלֶיךָ:

הָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה מְבַקֵּשׁ. יַעֲשֶׂה בּוֹ בַּקָּשָׁתְךָ וְיֵהָרֵג, וְאַחַר כָּךְ כָּל הָעָם יִהְיֶה שָׁלוֹם, וְזֶה מִקְרָא קָצָר:

פסוק ד

וּבְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. זִקְנֵי אַשְׁמַאי:

פסוק ח
וְאַבִיךָ אִישׁ מִלְחָמָה. וְיוֹדֵעַ עֲנְיָנֵי מִלְחָמָה וְטַכְסִיסֶיהָ וְטִיב מַעֲרָב, וּבָטוּחַ הוּא שֶׁתִּרְדֹּף הַלַּיְלָה לְבֹא עָלָיו, לְפִיכָךְ לֹא יָלִין עִם שְׁאָר הָעָם:

פסוק ט
הִנֵּה עַתָּה הוּא נֶחְבָּא. וּכְשֶׁתָּבֹא עַל מַחֲנֵה הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ, הוּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שֶׁתַּהֲרָגֶנּוּ:
וְהָיָה כִּנְפֹל בָּהֶם בַּתְּחִלָּה. אֲנִי אָמַרְתִּי לְךָ כִּי אֲנָשָׁיו גִּבּוֹרִים וּמָרֵי נָפֶשׁ, וְאִם יַהֲרְגוּ בְּעַמְּךָ, תִּהְיֶה בָּם מַפָּלָה בְּמִלְחָמָה זוֹ שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מִכָּל יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לְהִתְחַבֵּר אֵלֶיךָ, וְאָמַר הָיְתָה מַגֵּפָה בָּעָם שֶׁל אַבְשָׁלוֹם:

פסוק י
וְהוּא גַּם בֶּן חַיִל. וְאוֹתוֹ הַשּׁוֹמֵעַ אֲפִלּוּ הוּא בֶּן חַיִל וְלִבּוֹ כְּלֵב הָאַרְיֵה, הֵמֵס יִמַּס בְּפַחַד וּרְעָדָה, וְלֹא יִתְקַשֵּׁר עוֹד אֵלֶיךָ, כִּי יֹאמַר כְּבָר הִתְחִיל לִפּוֹל וְנֶעֱנָשׁ הוּא עַל אָבִיו, וְלֹא יַצְלִיחַ:

פסוק יא
כִּי יָעַצְתִּי. כִּי זֹאת עָצָתִי:
וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב. בָּרֹאשׁ, (תרגום:) "וְאַתְּ תְּהֵי אָזֵיל בְּרֵישׁ כּוּלָּנָא":

פסוק יב
וְנַחְנוּ עָלָיו. וְנָנוּחַ עָלָיו, לְשׁוֹן חֲנָיָה, כְּמוֹ "וַיִּנַּח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם" (שמות י:יד), "נָחָה אֲרָם עַל אֶפְרָיִם" (ישעיהו ז:ב):

פסוק יג
חֲבָלִים. (תרגום:) "מַשְׁרְיָן", כְּמוֹ "חֶבֶל נְבִיאִים" (שמואל א י:ה) "חֶבְלֵי רְשָׁעִים" (תהלים קיט:סא):
עַד הַנַּחַל. חוֹמַת הָעִיר נִסְחוֹב אֶל הַגַּי:

פסוק טז
וְגַם עָבוֹר תַּעֲבֹר. אֶת הַיַּרְדֵּן:
פֶּן יְבֻלַּע לַמֶּלֶךְ. שֶׁלֹּא יַעַצְתִּיו לְטוֹבָה, וַיַּעֲשֶׂה כִּדְבְרֵי אֲחִיתֹפֶל:
יְבֻלַּע. יֵאָמֵר לוֹ בְּסֵתֶר וּבְבִלְיָעָה:

פסוק יז
בְּעֵין רֹגֶל. (תרגום:) "בְּעֵין קַצָּרָא", כּוֹבְסֵי בִּגְדֵי צֶמֶר, שֶׁחוֹבְטִין אוֹתָם שָׁם, שֶׁבּוֹעֲטִים אוֹתָם בָּרֶגֶל:

פסוק יט
אֶת הַמָּסָךְ. וִילוֹן:

הָרִפּוֹת. חִטִּין כְּתוּשׁוֹת, כְּמוֹ "בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת" (משלי כז:כב):

פסוק כ

מִיכַל הַמַּיִם. אֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ פִּתְרוֹן בְּמַחֲבֶרֶת כַּל, וּפִתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ, כְּמוֹ שִׁבֹּלֶת הַנָּהָר:

פסוק כה

בַּת נָחָשׁ. הוּא יִשַׁי אֲבִי דָוִד, רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בבא בתרא יז א): שֶׁמֵּת בְּלֹא עָוֹן, בְּעָטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ:

פסוק כז

וְשֹׁבִי בֶן נָחָשׁ. הוּא חָנוּן בֶּן נָחָשׁ:

פסוק כח

מִשְׁכָּב. מַצָּעוֹת:

וְסַפּוֹת. כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ הֵם, כְּמוֹ "סִפּוֹת כֶּסֶף" (מלכים ב יב:יד):

וְקָלִי. מִינֵי קְלָיוֹת, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (עבודה זרה לח ב): שְׁנֵי מִינֵי שְׁתִיתָא הִקְרִיב בַּרְזִלַּי לְדָוִד, אֶחָד שֶׁל חִטִּים, וְאֶחָד שֶׁל עֲדָשִׁים, כְּעִנְיַן הָאָמוּר כָּאן; **קָמַח וְקָלִי**, הוּא שֶׁל דָּגָן, **וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְקָלִי**, מִמִּינִים שֶׁל קִטְנִיּוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן בַּתַּנּוּר כְּשֶׁהֵן לַחִין, וְהֵם מְתוּקִין לְעוֹלָם, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין מֵהֶם מַאֲכָל שֶׁקּוֹרִין שְׁתִיתָא:

פסוק כט

וּשְׁפוֹת בָּקָר. (תרגום:) "וְגוּבְנִין דְּחָלָב":

פרק יח

פסוק ג

לֹא יָשִׂימוּ אֵלֵינוּ לֵב. לֹא יִהְיֶה דָּבָר חָשׁוּב בְּעֵינֵיהֶם לְהִתְגַּבֵּר וּלְהִתְהַלֵּל, מֵאַחַר שֶׁאֵין אַתָּה בַּמִּלְחָמָה:

כִּי עַתָּה. בְּהְיוֹתְךָ בִּכְבוֹדֶךָ, חָשׁוּב אַתָּה כְּמוֹנוּ:

עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים. כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ כְּמוֹנוּ:

כִּי תִהְיֶה לָנוּ מֵעִיר לַעְזוֹר. (תרגום:) "וּכְעַן טָב אֲרֵי תְּצַלֵּי עֲלָנָא מִן קָרְתָּא לְמִסְעַד":

פסוק ה

לְאַט לִי לַנַּעַר. אִם יִקָּרֵא לְפָנֶיכֶם בַּמִּלְחָמָה, חִמְלוּ עָלָיו:

פסוק ו

בְּיַעַר אֶפְרָיִם. וּמֵהֵיכָן הָיָה יַעַר לְאֶפְרַיִם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְּרָחָה, שֶׁלֹּא נִתַּן שָׁם חֵלֶק אֶלָּא לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַמְנַשֶּׁה, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁיִּהְיוּ מַרְעִין בְּחוֹרְשִׁין, וְהָיָה

אוֹתוֹ הַיַּעַר סָמוּךְ לְאֶפְרַיִם, אֶלָּא שֶׁהַיַּרְדֵּן מַפְסִיק, וְהָיוּ מַרְעִין שָׁם בְּהֵמוֹתֵיהֶם, הָיָה נִקְרָא יַעַר אֶפְרָיִם:

פסוק ח

וַיֶּרֶב הַיַּעַר לֶאֱכֹל בָּעָם. חַיּוֹת רָעוֹת שֶׁבַּיַּעַר, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק ט

וַיִּקָּרֵא אַבְשָׁלוֹם. לְשׁוֹן מִקְרֶה וּפֶגַע:

וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה י ב): שָׁלַף חַרְבּוֹ לָקוּץ שְׂעָרוֹ, וְרָאָה גֵּיהִנֹּם פְּתוּחָה תַּחְתָּיו:

פסוק יב

שִׁמְרוּ מִי בַּנַּעַר. כָּל מִי שֶׁיָּבֹא לְיָדוֹ יִשְׁמְרֵנוּ:

פסוק יד

לֹא כֵן אוֹחִילָה לְפָנֶיךָ. לֹא אֲבַקֵּשׁ עוֹד בַּקָּשָׁה מִמְּךָ, כִּי אֲנִי אֵלֶּךָּ:

פסוק יח

כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן. מְמַלֵּא מְקוֹמִי, וְיִהְיֶה חָשׁוּב כְּמוֹתִי:

בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי. אֲקִים לִי מַצֵּבֶת אֶבֶן, וּבְנָיִן חָשׁוּב הָיָה:

פסוק כ

וּבִשַּׂרְתָּ בְּיוֹם אַחֵר. בְּשׂוֹרַת תְּשׁוּעָה אַחֶרֶת:

כִּי עַל כֵּן. כִּי עַל אֲשֶׁר בֵּן הַמֶּלֶךְ מֵת, לְפִיכָךְ לֹא טוֹבָה לְךָ הַבְּשׂוֹרָה זֹאת:

פסוק כב

וּלְכָה אֵין בְּשׂוֹרָה מוֹצֵאת. אֵין מַתַּת שְׂכַר בְּשׂוֹרָה מְצוּיָה הַיּוֹם:

פסוק כג

וִיהִי מָה. כְּלוֹמַר וּמָה בְּכָךְ אִם אֵין לִי שָׂכָר:

וַיַּעֲבוֹר. (תרגום:) "וְקָדִים יָת כּוּשָׁיי":

פסוק כט

רָאִיתִי הֲמוֹן גָּדוֹל. הוֹמִים וְנָעִים בַּמִּלְחָמָה:

לִשְׁלוֹחַ אֶת עֶבֶד הַמֶּלֶךְ יוֹאָב וְאֶת עַבְדֶּךָ. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסוֹרָס, לִשְׁלוֹחַ יוֹאָב אֶת עֶבֶד הַמֶּלֶךְ וְאֶת עַבְדֶּךָ, לְאַחַר שֶׁשָּׁלַח יוֹאָב אֶת עֶבֶד הַמֶּלֶךְ זֶה הָרָץ אַחֲרַי:

וְאֶת עַבְדֶּךָ. עַל עַצְמוֹ הוּא אוֹמֵר, וְלֹא יָדַעְתִּי מָה הָיָה אַחֲרַי כֵּן:

פסוק ל

סֹב הִתְיַצֵּב כֹּה. פְּנֵה לְצַד אֶחָד וְהִתְיַצֵּב כֹּה, וְנִשְׁמַע מַה יֹּאמַר זֶה:

פרק יט

פסוק א
בְּנִי בְנִי. שְׁמוֹנֶה פְּעָמִים, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה י ב): שִׁבְעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְחַד דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי:

פסוק ה
לָאַט אֶת פָּנָיו. (תרגום:) "כְּרִיךְ יָת אַפּוֹהִי", כְּמִשְׁפָּט הָאֲבֵלִים:
לָאַט. כְּמוֹ "וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ" (מלכים א יט:יג); "הִנֵּה הִיא לוּטָה בַשְּׂמָלָה" (שמואל א כא:י):

פסוק ח
כִּי אֵינְךָ יוֹצֵא. אִם אֵינְךָ יוֹצֵא:

פסוק ט
וְיִשְׂרָאֵל נָס. אוֹתָם שֶׁהָיוּ עִם אַבְשָׁלוֹם:

פסוק י
כָּל הָעָם נָדוֹן. מִתְוַכְּחִים זֶה עִם זֶה:

פסוק יב
וּדְבַר כָּל יִשְׂרָאֵל בָּא אֶל הַמֶּלֶךְ. כָּל זֶה מִדִּבְרֵי שְׁלִיחוּתוֹ:

פסוק יד
וְלַעֲמָשָׂא. שֶׁהוּא שַׂר צָבָא, תֹּאמְרוּ; הֲלֹא בֶן אֲחוֹתִי אַתָּה:

פסוק יח
וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן. (תרגום:) "בְּקֶעוּהוּ בְּתַרְיסֵיהוֹן":

פסוק יט
וְעָבְרָה הָעֲבָרָה. סְפִינַת הַמַּעְבָּרָה שֶׁעוֹבְרִים בָּהּ אֶת עֶבֶר רֹחַב הַנַּחַל:

פסוק כא
רִאשׁוֹן לְכָל בֵּית יוֹסֵף. כָּל יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ לְךָ, וַאֲנִי יוֹתֵר מִכֻּלָּם, וְהִנְנִי בָּאתִי לְבַקֵּשׁ מְחִילָה, אִם תְּקַבְּלֵנִי, בְּטוּחִים כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּקַבְּלֵם, וְאִם לָאו, יִהְיוּ יְרֵאִים לָשׁוּב אֵלֶיךָ עוֹד:

פסוק כג
הַיּוֹם יוּמַת אִישׁ. בְּתָמִיהָ, כִּי הַיּוֹם אֲנִי מֶלֶךְ, עַד עַכְשָׁיו הָיִיתִי סָבוּר, לֹא זְלֵזֵל בִּי אָדָם גָּדוֹל כָּזֶה אֶלָּא אִם כֵּן נִפְסְקָה מַלְכוּתִי מֵאֵת הַמָּקוֹם וְהוּא אָמַר לוֹ קַלֵּל אֶת דָּוִד, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁהוּא מִתְחָרֵט, יָדַעְתִּי כִּי מֶלֶךְ אֲנִי:

פסוק כה
וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו. לְשׁוֹן תִּקּוּן הוּא, הַעֲבַרַת שֵׂעָר שֶׁבֵּין הָרַגְלַיִם:
שִׂפְמוֹ. גרנו"ן בלע"ז:

פסוק כו
לָמָּה לֹא הָלַכְתָּ עִמִּי. לְצַאת מִירוּשָׁלַיִם כְּשֶׁיָּצָאתִי:

פסוק כז
כִּי פִסֵּחַ עַבְדֶּךָ. וְאֵינִי יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלִי:

פסוק לב
לְשַׁלְּחוֹ. לְלַוּוֹתוֹ:

פסוק לג
כִּי אִישׁ גָּדוֹל הוּא. בְּעֹשֶׁר:

פסוק לה
כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי. אֲשֶׁר יֵשׁ לִי לִחְיוֹת:
כִּי אֶעֱלֶה וגו'. הֲלֹא מְעַט הֵם, וּמָה הֲנָיָה יֵשׁ לִי בְּכָלְכּוּלְךָ:

פסוק לו
הַאֵדַע בֵּין טוֹב לָרָע. בֵּין מַאֲכָל טוֹב לְמַאֲכָל רַע, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שבת קנב א): שְׂטוּחַ בְּזִמָּה הָיָה, לְפִיכָךְ קָפְצָה עָלָיו זְקָנָה:

פסוק לז
כִּמְעַט יַעֲבֹר עַבְדְּךָ. הַלְוָיָה מוּעֶטֶת יַעֲבֹר עַבְדְּךָ לְלַוּוֹתְךָ, אַחַר שֶׁתַּעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן:
הַגְמוּלָה הַזֹּאת. שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה לִי:

פסוק לח
עַבְדְּךָ כִמְהָם. בְּנוֹ הָיָה:

פסוק מג
כִּי קָרוֹב הַמֶּלֶךְ אֵלַי. מִשִּׁבְטִי הוּא:
אִם נִשֵּׂאת. כְּמוֹ "מַשָּׂאֵת" (בראשית מג:לד), פְּרָס מִבֵּית הַמֶּלֶךְ:

פסוק מד
עֶשֶׂר יָדוֹת לִי בַּמֶּלֶךְ. שֶׁאָנוּ עֲשָׂרָה שְׁבָטִים:
וְגַם בְּדָוִד. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָרוֹב לָכֶם, אֲנִי מָשׁוּךְ בּוֹ יוֹתֵר מִמְּךָ, שֶׁאֲנִי עֶשֶׂר יָדוֹת:

וּמַדּוּעַ הֲקִלֹּתַנִי. לְהָיוֹת אַתָּה קוֹדֵם, וְכִי לֹא הָיָה דְּבָרִי רִאשׁוֹן לְהָשִׁיב אֶת מַלְכִּי, וְקוֹדֶם לָכֵן בָּא דְּבָרֵינוּ אֵלָיו לַהֲשִׁיבוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה (פסוק יב): "וּדְבַר כָּל יִשְׂרָאֵל בָּא אֶל הַמֶּלֶךְ":

וַיִּקֶּשׁ דְּבַר אִישׁ יְהוּדָה. לְשׁוֹן "הִתְקוֹשְׁשׁוּ" (צפניה ב:א), נִרְאֶה וְהַשְּׁוָה דְּבַר אִישׁ יְהוּדָה, שֶׁהֶרְאָם אִגֶּרֶת שֶׁשָּׁלַח לָהֶם דָּוִד, "לָמָּה תִהְיוּ אַחֲרוֹנִים לְהָשִׁיב אֶת הַמֶּלֶךְ וְגוֹ'" (לעיל פסוק יב), כְּךָ מְפֹרָשׁ בָּאַגָּדָה. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, 'וַיִּקֶּשׁ', לְשׁוֹן 'קֹשִׁי וְחֹזֶק', וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וְתַקֵּיף":

פרק כ

פסוק א

וְשָׁם נִקְרָא. נִזְדַּמֵּן, לְשׁוֹן "הִקְדִּישׁ קְרָאָיו" (צפניה א:ז); "וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ" (שמואל ב יג:כג), לְשׁוֹן זִמּוּן:

פסוק ד

הַזְעֶק לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה. שֶׁיִּהְיוּ כָאן עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים:

וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד. לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֱוֵי זָהִיר לִהְיוֹת עוֹמֵד כָּאן לְפָנַי, כִּי חָפֵץ הָיָה לְרָדְפָּ אַחֲרֵי שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי:

פסוק ה

וַיִּוֹחֶר מִן הַמּוֹעֵד. אַשְׁכְּחִינְהוּ לְרַבָּנָן דְּפָתְחוּ בְּמַסֶּכְתָּא, כִּדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין (מט א):

פסוק ו

אַתָּה קַח אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֶיךָ. אַחֲרֵי אֲשֶׁר אִחֵר עֲמָשָׂא שֹׁר הַצָּבָא, וְלֹא הֵבִיא אֶת צְבָא יְהוּדָה, קַח אַתָּה מִן הַנִּמְצָאִים סְבִיבַי, וּרְדֹף אַחֲרָיו:

וְהַצִּיל עֵינֵינוּ. וְהַצִּיל עַצְמוֹ מֵעֵינֵינוּ, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר:

פסוק ח

מְצֻמֶּדֶת עַל מָתְנָיו. סְמוּכָה מְאֹד לְגוּפוֹ לְרַחֵב מָתְנָיו, שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ חוֹגְרֵי חֶרֶב, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיפּוֹל, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהוֹצִיאָהּ מִתַּעְרָהּ:

וְהוּא יָצָא. כְּנֶגֶד עֲמָשָׂא:

וַתִּפֹּל. הַחֶרֶב מִתַּעְרָהּ, לְפִי שֶׁהָיְתָה חֲלָקָה וּלְטוּשָׁה, וְאֵינָהּ תְּלוּיָה לְצַד יְרֵכוֹ אֶלָּא לְרַחַב מָתְנָיו, וּכְמַעַט שֶׁשַּׁח עַצְמוֹ לְצַד הָאָרֶץ, נָפְלָה מִתַּעְרָהּ וַאֲחָזָהּ בִּימִינוֹ, וְלֹא הִכִּיר עֲמָשָׂא בַּדָּבָר:

פסוק יב

כַּאֲשֶׁר רָאָה כָּל הַבָּא עָלָיו וְעָמַד. כַּאֲשֶׁר רָאָה הָאִישׁ, שֶׁכָּל הַבָּא עָלָיו הָיָה עוֹמֵד:

פסוק יג

כַּאֲשֶׁר הֹגָה. כַּאֲשֶׁר הֻמְשַׁךְ, כְּמוֹ "הָגוֹ סִיגִים מִכֶּסֶף" (משלי כה:ד); וּכְמוֹ "הָגוּ רָשָׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ" (משלי כה:ה):

פסוק יד

וַיַּעֲבֹר בְּכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי, לְפַתּוֹתָם שֶׁיַּמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם:
וְכָל הַבֵּרִים. לֹא יָדַעְתִּי מַהוּ:

פסוק טו

וַתַּעֲמֹד בַּחֵל. (תרגום:) "וְאַקִיפוּ מַשָׁרְיָין". וְיֵשׁ פּוֹתְרִים, וַתַּעֲמֹד בַּחֵל, לְשׁוֹן (איכה ב:ח):
"חֵיל וְחוֹמָה", הִפִּילוּ הַחוֹמָה הַחִיצוֹנָה, וְנִתְחַזְּקָה לַעֲמֹד עַל יְדֵי הַפְּנִימִית:

פסוק יז

הַאַתָּה יוֹאָב. שֶׁנֶּאֱמַר בְּךָ (שמואל ב כג:ח): "יוֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמֹנִי":

פסוק יח

דַּבֵּר יְדַבְּרוּ בָרִאשׁוֹנָה לֵאמֹר. הָיָה לְךָ לְדַבֵּר לְשָׁלוֹם בָּרִאשׁוֹנָה, אִם שָׁלוֹם יַעֲנוּךָ וְיִפְתְּחוּ לְךָ, לֹא הָיָה לְךָ לְהִלָּחֵם עֲלֵיהֶם:
שָׁאוֹל יְשָׁאֲלוּ בְּאָבֵל. אִם שָׁאֲלוּ בְּנֵי חֵילְךָ בְּשָׁלוֹם הָעִיר הַזֹּאת, שֶׁשְּׁמָהּ אָבֵל:
וְכֵן הֵתַמּוּ. מִיָּד הָיוּ בְּנֵי הָעִיר מַשְׁלִימִים עִמָּכֶם:

פסוק יט

אָנֹכִי שְׁלֵמֵי אֱמוּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲנִי מִבְּנֵי הָעִיר, שֶׁשְּׁלֵמִים וְנֶאֱמָנִים לְיִשְׂרָאֵל וְלַמֶּלֶךְ וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (בראשית רבה צד ט, ובילקוט שמעוני כא): סָרַח בַּת אָשֵׁר הָיְתָה, אֲנִי הִשְׁלַמְתִּי נֶאֱמָן לְנֶאֱמָן, עַל יָדֵי נִגְלָה אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְמֹשֶׁה, אֲנִי הִגַּדְתִּי לְיַעֲקֹב כִּי יוֹסֵף חַי:

פסוק כ

חָלִילָה חָלִילָה לִי. חָלִילָה לִי, חָלִילָה לַמֶּלֶךְ:

פסוק כא

נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד. בַּמֶּלֶךְ אֲפִלּוּ אֵינוֹ דָּוִד, חַיָּב מִיתָה, וּבְדָוִד אֲפִלּוּ אֵינוֹ מֶלֶךְ, חַיָּב מִיתָה, וְכָל שֶׁכֵּן בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד, כָּךְ נִדְרַשׁ בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת (ט יח):

פסוק כב

וַתָּבֹא הָאִשָּׁה אֶל כָּל הָעָם בְּחָכְמָתָהּ. שָׁנִינוּ בְּתוֹסֶפְתָּא (תרומות סוף פרק ז): אָמְרָה לָהֶם:
הוֹאִיל וְהוּא נֶהֱרָג וְהֵם נֶהֱרָגִין, תְּנוּהוּ לָהֶם, אִם הָיָה יָכוֹל לְהִנָּצֵל, כְּגוֹן שֶׁהוּא מִבִּפְנִים וְאַתֶּם מִבַּחוּץ, וְאַתֶּם בְּסַכָּנָה וְהוּא יָכוֹל לְהִמָּלֵט, אֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ לְהָרְגוֹ בַּשְּׁבִיל הַצָּלַתְכֶם, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁגַּם הוּא יֵהָרֵג עִמָּכֶם, הוֹאִיל וְנֶהֱרְסוּ הַחוֹמוֹת וְאֵין כֹּחַ לְהִמָּלֵט,

מוּטָב יָמוּת לְבַדּוֹ וְאַל תְּמוּתוּ עִמּוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּךְ אָמְרָה לָהֶם: הַמּוֹרֵד בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד חַיָּב מִיתָה:

פסוק כג

וְיוֹאָב אֶל כָּל הַצָּבָא. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר דָּוִד עַל עֲמָשָׂא (שמואל ב יט:יד): "כִּי שַׂר צָבָא אֲשִׁימְךָ תַּחַת יוֹאָב", עַכְשָׁו שֶׁמֵּת עֲמָשָׂא, לֹא זָז יוֹאָב מִמְּקוֹמוֹ, וְעַל יְדֵי יוֹאָב הֶחֱזִיק לִמְנוֹת אֶת חֲבֵרָיו:

פסוק כו

עִירָא הַיָּאִרִי. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "עִירָא יָאִירָאָה דְּמִן תִּקוֹעַ". וְכֵן הוּא קָרוּי בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (שמואל ב כג:כו): "עִירָא בֶן עִקֵּשׁ הַתְּקוֹעִי". וְ"יָאִירִי" נִקְרָא, עַל שֵׁם שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמָנָחוֹת (פה ב): תְּקוֹעַ אַלְפָּא לְשֻׁמָּן, שֶׁשֻּׁמָּן זַיִת מְצוּי לְשָׁם, שֶׁמִּמֶּנּוּ מַדְלִיקִין הַנֵּרוֹת:

הָיָה כֹהֵן לְדָוִד. לוֹ הָיָה נוֹתֵן כָּל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁלּוֹ, כָּךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (עירובין סג א), וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁעָשָׂאוֹ שַׂר וְשׁוֹפֵט:

פרק כא

פסוק א

אֶל שָׁאוּל. עַל עֲוֹן שָׁאוּל שֶׁנִּקְבַּר פִּתְאוֹם בְּהֶחְבֵּא, שֶׁגִּנְבוּהוּ אַנְשֵׁי יְבֵשׁ גִּלְעָד וּקְבָרוּהוּ, וְלֹא נִסְפַּד לְפִי כְּבוֹדוֹ:

וְאֶל בֵּית הַדָּמִים. שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים:

עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים. כְּשֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים, הֵמִית מֵהֶם שִׁבְעָה, שְׁנֵי חוֹטְבֵי עֵצִים, וּשְׁנֵי שׁוֹאֲבֵי מַיִם, וְשַׁמָּשׁ וְחַזָּן וְסוֹפֵר, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּגָמָרָא יְרוּשַׁלְמִית בְּסַנְהֶדְרִין (יז) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג אֶת הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקִין לָהֶם מָזוֹן, הֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הֵמִיתָם. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁהֲרֵי הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹבֵעַ כְּבוֹדוֹ וְתוֹבֵעַ סִרְחוֹנוֹ, שֶׁכָּךְ כָּתוּב (צפניה ב:ג): "אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעָלוּ" בַּאֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ, שָׁם פָּעֲלוֹ, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּיבָמוֹת (עח ב):

פסוק ב

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם. דִּבְרֵי רְצוּי, שֶׁיִּעַבְרוּ עַל מִדּוֹתֵיהֶם וְיִמְחֲלוּ לְשָׁאוּל וּלְבֵיתוֹ:

וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. כְּלוֹמַר וְהֵן הֶרְאוּ בְּעַצְמָם מִדַּת אַכְזְרִיּוּת, שֶׁאֵינָן מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְאֵינָן רְאוּיִין לִדָּבֵק בְּיִשְׂרָאֵל, וּלְכָךְ גָּזַר עֲלֵיהֶם דָּוִד שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בַּקָּהָל, אָמַר: שְׁלֹשָׁה סִימָנִים יֵשׁ בְּאוּמָּה זוֹ, רַחֲמָנִים וּבַיְשָׁנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה סִימָנִים הַלָּלוּ, רָאוּי לִדָּבֵק בּוֹ:

נִשְׁבְּעוּ לָהֶם. בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁנִּתְנוּם חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם לַמִּזְבֵּחַ (יהושע ט:טו):
בְּקַנְאָתוֹ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּתִתּוֹ לֵב לְנַקּוֹת וּלְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת צָרְכֵיהֶם, בְּקֵשׁ לְהָרְגָם, וְקִנְאָה זוֹ לְטוֹבָה, כְּמוֹ (במדבר יא:כט): "הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי", וְכֵן (מלכים ב י:טז): "בְּקִנְאָתִי לַה'" דְּיֵהוּא זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, לֹא אָמַר לַהֲרוֹג אֶלָּא אֶת הַכֹּהֲנִים, וְקִנְאָה זוֹ הָאֱמוּרָה כָּאן, אֵינָהּ לְטוֹבָה כִּי אִם לָרָעָה, שֶׁיָּדַע שֶׁלֹּא תִּמְשׁוֹךְ מַלְכוּתוֹ מִיּוֹם שֶׁלֹּא שָׁמַר מִצְוַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעֲמָלֵק, וּמֵאָז נִתְקַנֵּא בָּהֶם:

פסוק ג

וּבָרְכוּ אֶת נַחֲלַת ה'. הִתְפַּלְּלוּ עֲלֵיהֶם:

פסוק ד

אֵין לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב עִם שָׁאוּל. כִּי אִם נְפָשׁוֹת, בְּקֵשׁ לְפַיְּסָם בְּמָמוֹן, וְלֹא רָצוּ, אָמַר שֶׁמָּא הֵם מִתְבַּיְּשִׁין זֶה מִזֶּה, הָלַךְ וּפִיֵּס כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ, וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ, לְכָךְ כְּתִיב: אֵין לִי כֶּסֶף וְזָהָב וְגוֹ', לְשׁוֹן יָחִיד, זוֹ רָאִיתִי בִּירוּשַׁלְמִי (סנהדרין ו:ז):
וְאֵין לָנוּ אִישׁ לְהָמִית. בְּכָל שְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא חָטְאוּ לָנוּ:

פסוק ה

וַאֲשֶׁר דִּמָּה לָנוּ נִשְׁמַדְנוּ. אֲשֶׁר אָמַר בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּשְׁמַדְנוּ עַל יָדוֹ מֵהִתְיַצֵּב וְגוֹ', שֶׁחָשַׁב לְהַשְׁמִידֵנוּ:
דִּמָּה לָנוּ. חָשַׁב עָלֵינוּ לְהַשְׁמִידֵנוּ:

פסוק ו

וְהוֹקַעֲנוּם. תְּלִיָּה:
לַה'. לִשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם, לְהוֹדִיעַ מִשְׁפָּטוֹ:
בְּחִיר ה'. בַּת קוֹל יָצְאָה וְאָמְרָה: בְּחִיר ה' (ברכות יב ב):

פסוק ז

וַיַּחְמֹל הַמֶּלֶךְ. בְּקֵשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹּא יְקַלְקְלֻנוּ הָאָרוֹן, שֶׁהֶעֱבִירָם לִפְנֵי הָאָרוֹן, כָּל שֶׁהָאָרוֹן קוֹלְטוֹ, לְמִיתָה (יבמות עט א):

פסוק ח

בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל. וְכִי מִיכַל יָלְדָה, וַהֲלֹא מֵירַב יָלְדָה לוֹ, אֶלָּא מֵירַב יָלְדָה, וּמִיכַל גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמָהּ, וְהַמְגַדֵּל יָתוֹם וְיִתּוֹמָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּאִלּוּ יְלָדוֹ וְנִקְרָא עַל שְׁמוֹ (סנהדרין יט ב):

פסוק ט

בִּתְחִלַּת קְצִיר. בִּימֵי נִיסָן:

פסוק י

עַד נָתַךְ מַיִם. בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים בְּתִשְׁרֵי, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ לִקְבוּרָה וַהֲלֹא כְתִיב (דברים כא:כג): "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ", אֶלָּא אָמְרוּ מוּטָב תֵּעָקֵר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה, וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים: מַה טִּיבָן שֶׁל אֵלּוּ, אוֹמְרִים לָהֶם: מִבְּנֵי מְלָכִים הֵם, וּמֶה עָשׂוּ, פָּשְׁטוּ יָדָם בְּגֵרִים גְּרוּרִים, אוֹמְרִים: אֵין לְךָ אֻמָּה רְאוּיָה לִדָּבֵק בָּהּ כְּאֻמָּה זוֹ (יבמות עט א):

פסוק יב

וַיִּקַּח אֶת עַצְמוֹת שָׁאוּל. שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ עֲלֵיהֶם 'אֶל שָׁאוּל', שֶׁלֹּא נִסְפַּד כַּהֲלָכָה:

פסוק יג

וַיַּאַסְפוּ אֶת עַצְמוֹת. שִׁבְעָה הַמּוּקָּעִין:

פסוק יד

כָּל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ. לְהַסְפִּיד עֲלֵיהֶם בְּכָל עָרֵי יִשְׂרָאֵל:

פסוק טז

וּמִשְׁקַל קֵינוֹ. הוּא כְּמוֹ תִּיק שֶׁבְּרֹאשׁ בֵּית יָד הָרוֹמַח שֶׁקּוֹרִין אֲרִישְׁטוי"ל בלע"ז, וְעָשׂוּי כְּכוֹבַע, וְיֵשׁ דּוּגְמָתוֹ בִּזְבָחִים (פח ב, עיין שיטה מקובצת שם): רְמוֹנֵי הַמְּעִיל לָמָּה הֵם דּוֹמִין, כְּמִין קוֹלָסוֹת שֶׁבָּרָאשֵׁי הַתִּינוֹקוֹת, 'קוֹלָסוֹת' היילמ"ש בלע"ז:

וְהוּא חָגוּר. חֲגוֹרָה חֲדָשָׁה. וְשָׁמַעְתִּי, שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְחַנֵּךְ לִלְבּוֹשׁ כְּלֵי מִלְחָמָה, וְדֶרֶךְ הַמְחֻנָּכִים לַעֲשׂוֹת נִצָּחוֹן וּגְבוּרָה בְּיוֹם חֻנּוּכָם, לִקָּנוֹת שֵׁם, לְכָךְ וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד:

פסוק יז

וַיַּעֲזֹר לוֹ. שֶׁעָזְרוֹ בִּתְפִלָּה, כִּדְאִיתָא בְּחֵלֶק (סנהדרין צה א):

פסוק יח

וַתְּהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה. כְּבָר קָדְמָה זוֹ לְכֻלָּן, וְלֹא מְנָאָה כָּאן, אֶלָּא לְצָרֵף מִיתַת אַרְבָּעָה בְּנֵי עֶרְפָּה:

פסוק יט

אֶלְחָנָן. דָּוִד:

בֶּן יַעְרֵי אֳרְגִים. שֶׁהָיוּ מִשְׁפַּחְתּוֹ אוֹרְגִים פָּרֹכֶת לַמִּקְדָּשׁ הַקְּרוּי יַעַר:

כִּמְנוֹר אֳרְגִים. (תרגום:) "כְּאַכְסָן דְּגַרְדָּאִין", הַקְּרוּי אינשובל"א בלע"ז, תִּבֹּא אֲרִיגָה וְתַעֲמֹד כְּנֶגֶד אֲרִיגָה:

פסוק כ

אִישׁ מָדוֹן. כְּתַרְגּוּמוֹ: "גְּבַר דְּמִשְׁחָן". שֶׁאֵין עִקַּר הַתֵּבָה אֶלָּא מ"ם וְדָלֶ"ת, כְּמוֹ מ"שְׁאוֹן" (תהלים סה:ח), שִׁי"ן וְאָלֶ"ף: וּמ"הֲמוֹן"(בראשית יז:ד), הֵ"א וּמֵ"ם. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א יא:כג) כְּתִיב: "אִישׁ מִדָּה", כְּלוֹמַר גְּבוֹהַּ מְאֹד, שֶׁאוֹמְדִין כַּמָּה מִדָּתוֹ:

שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ וְגוֹ'. פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּבְכוֹרוֹת (מה ב) שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁלֹּא תֹאמַר אֶצְבְּעוֹת שְׁתֵּי יָדָיו אֵינָן אֶלָּא שֵׁשׁ, וְאֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו אֵינָן אֶלָּא שֵׁשׁ, לְכָךְ נֶאֱמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, וְאִם כָּתַב עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע וְלֹא אָמַר שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ, הָיִיתִי אוֹמֵר שִׁבְעָה בְּאַחַת, וְחָמְשָׁה בְּאַחַת, וּמַהוּ 'מִסְפָּר', שֶׁכֻּלָּן הָיוּ נִסְפָּרוֹת בְּסֵדֶר הָאֶצְבָּעוֹת בְּגַב הַיָּד:

פרק כב

פסוק א

בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ. לְעֵת זִקְנָתוֹ, לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצּוֹל מִכֻּלָּם:

וּמִכַּף שָׁאוּל. וַהֲלֹא שָׁאוּל בַּכְּלָל הָיָה, אֶלָּא שֶׁהָיָה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכֻּלָּם, כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמואל ב ב:ל): "תִּשְׁעָה עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל", כַּיּוֹצֵא בּוֹ (יהושע ב:א): "לְכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ" וְכַיּוֹצֵא בּוֹ (מלכים א יא:א): "וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וְאֶת בַּת פַּרְעֹה":

פסוק ב

סַלְעִי וּמְצוּדָתִי. לְשׁוֹן חוֹזֶק הֵם, 'סֶלַע' כְּמַשְׁמָעוֹ, 'מְצוּדָה' הִיא מְצוּדַת יְעָרִים, שֶׁקּוֹרִין פלייש"ן בלע"ז, וְעַל שֵׁם הַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ בְּסֶלַע הַמַּחְלוֹקֶת (שמואל א כג:כח), וְהַמְצוּדוֹת בַּחוֹרְשָׁה:

וּמְפַלְטִי לִי. מְפַלְּטִי עִם צָבָא יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה, וּפְעָמִים שֶׁהוּא מְפַלֵּט לִי כְּשֶׁאֲנִי לְבַדִּי, כְּגוֹן מִן יִשְׁבִּי בְּנוֹב (שמואל ב כא:טז):

פסוק ג

צוּרִי. לְשׁוֹן סֶלַע, שֶׁהַסֶּלַע מַחֲסֶה לְעוֹבְרֵי דָּרֶךְ, מִן הַמָּטָר וְהָרוּחוֹת, אבריאמ"ש בלע"ז:

אֶחֱסֶה. לְשׁוֹן כִּסּוּי, שֶׁהָיִיתִי מִתְכַּסֶּה לְעֶזְרָה:

מִשְׁגַּבִּי. סוֹמְכֵנִי:

וּמְנוֹסִי. שֶׁהָיִיתִי נָס אֵלָיו לְעֶזְרָה:

פסוק ד

מְהֻלָּל אֶקְרָא ה'. כְּתַרְגּוּמוֹ; בְּקָרְאִי לוֹ אֲהוֹדֶנּוּ, לְפִי כִּי מֵאוֹיְבַי אֲנִי בּוֹטֵחַ שֶׁאוֹשִׁיעַ. וְיִתְּכֵן לִפְתּוֹר אֶקְרָא וְאוֹשִׁיעַ, לְשׁוֹן 'יהוֹיָה':

פסוק ה

אָפָפוּנִי. הִקִּיפוּנִי:

מִשְׁבְּרֵי מָוֶת. כְּתַרְגּוּמוֹ: "כְּאִתָּא דְּיָתְבָא עַל מַתְבְּרָא", כֵּן שֵׁם מוֹשַׁב הָאֲבָנִים שֶׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת שָׁם:

נַחֲלֵי. גְּיָסוֹת שׁוֹטְפוֹת כְּנַחַל:

פסוק ו

חֶבְלֵי. כְּתַרְגּוּמוֹ: "מַשְׁרִית", כְּמוֹ (שמואל א י:ה): "חֶבֶל נְבִיאִים":

קִדְּמוּנִי. בָּאוּ לְפָנַי:

פסוק ז

בַּצַּר לִי אֶקְרָא ה' וַיִּשְׁמַע וגו'. כְּךָ דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הוֹוֶה, מְדַבֵּר לְשׁוֹן עָבָר וּלְשׁוֹן עָתִיד בְּפַעַם אַחַת:

פסוק ח

וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ. לֹא עַל נְסִים שֶׁאֵרְעוּהוּ נֶאֱמַר, אֶלָּא עַל נְסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְרֹאשׁ הַמִּקְרָא מְחֻבָּר עַל סוֹפוֹ:

כִּי חָרָה לוֹ. 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ כָּאן בִּלְשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר', וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ, וּכְשֶׁחָרָה לוֹ מִפְּנֵי מַכְעִיסָיו, נִתְגָּעֲשָׁה וְנִתְרַעֲשָׁה הָאָרֶץ, וּמוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם רָגְזוּ וְרָעָשׁוּ:

פסוק ט

עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ. כֵּן דֶּרֶךְ הַכּוֹעֵס, יוֹצֵא עָשָׁן מִנְּחִירָיו, וְכֵן (תהלים יח:ט): "עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ". וְזֶהוּ כָּל לְשׁוֹן חָרוֹן אַף, שֶׁהָאַף נוֹחֵר וּמַעֲלֶה הֶבֶל:

וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל. מְגִזְרַת דְּבַר פִּיו, תֹּאכַל אֵשׁ בָּרְשָׁעִים:

פסוק י

וַיֵּט שָׁמַיִם. לְהַנְקֵם מֵאוֹיְבָיו, מִמִּצְרִים וּמִפַּרְעֹה:

פסוק יב

וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו. לְסֵכָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד:כ): "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ", מַפְסִיק בֵּין מִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל:

חַשְׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים. מֵאַיִן הָיָה הַחֹשֶׁךְ, עָבֵי שְׁחָקִים הָיוּ, שֶׁהֵן חוֹשְׁרִין מַיִם עַל הָאָרֶץ:

חַשְׁרַת. לְשׁוֹן כְּבָרָה הוּא, שֶׁהוּא נוֹפֵל עַל הָאָרֶץ דַּק דַּק (תענית ט ב), וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַגָּדוֹת הָרַבֶּה: חוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בִּכְבָרָה. וְיֵשׁ לִפְתּוֹר 'חַשְׁרַת', לְשׁוֹן 'קֶשֶׁר', שֶׁמִּתְקַשְּׁרִין הַשָּׁמַיִם בְּעָבִים עַל יְדֵי הַמַּיִם, כְּמוֹ 'וְחִשּׁוּרֵיהֶם' הָאָמוּר בְּאוֹפַנֵּי הַמְּכוֹנָה (מלכים א ז:לג), שֶׁהֵם זְרוּעוֹת הָעֵץ הַמְּהַדְּקִין וְקוֹשְׁרִין עִגּוּלֶיהָ יַחַד:

פסוק יג
מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ. שֶׁלֹּא תֹּאמַר בַּחֹשֶׁךְ הוּא שָׁרוּי, אֶלָּא הַנֹּגַהּ לִפָּנִים מִן הַמְּחִיצָה, וּמֵאוֹתוֹ נֹגַהּ אֲשֶׁר לְפָנָיו, בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי אֵשׁ, שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ חִצִּים עַל מִצָּרִים:

פסוק טז
יְגֻלּוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל. שֶׁנִּבְקַע הַתְּהוֹם, כְּשֶׁנִּבְקַע יַם סוּף נִבְקְעוּ כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם (ילקוט שמעוני רמז קסא):
מִנִּשְׁמַת. מִכֹּחַ נְשִׁיבַת רוּחַ אַפּוֹ:

פסוק יח
כִּי אָמְצוּ. כַּאֲשֶׁר אָמְצוּ:

פסוק כא
כְּצִדְקָתִי. כְּשֶׁיָּצְאוּ אַחֲרָיו לַמִּדְבָּר וְסָמְכוּ עַל הַבְטָחָתוֹ:

פסוק כו
חָסִיד, **תָּמִים**, **נָבָר**. כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שֶׁשִּׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גְּמוּל צִדְקָתָם לִבְנֵיהֶם:

פסוק כז
וְעִם עִקֵּשׁ. פַּרְעֹה:
תִּתַּפָּל. לְשׁוֹן נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ, וּבְסֵפֶר תְּהִלִּים (תהלים יח:כז) כָּתוּב: "תִּתְפַּתָּל". דָּבָר אַחֵר: **יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי**. עַל עֲצָמוֹ אָמַר, כְּשֶׁהָיָה נֶחְפָּז לָלֶכֶת מִפְּנֵי שָׁאוּל בְּסֶלַע הַמַּחְלְקוֹת וְהָיָה קָרוֹב לְהִתָּפֵשׂ, וּמַלְאָךְ בָּא אֶל שָׁאוּל לֵאמֹר: מַהֲרָה וְלֵכָה כִּי פָּשְׁטוּ פְּלִשְׁתִּים: **וַיָּשָׁב וְגוֹ' כְּצִדְקָתִי**. שֶׁלֹּא הֶרַגְתִּיו בְּכָרְתִי כְּנַף מְעִילוֹ:

פסוק לא
אִמְרַת ה' צְרוּפָה. בְּרוּרָה, מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה:

פסוק לג
וַיִּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי. מִכָּל מִכְשׁוֹל, וּמִכָּל חֵטְא, וּמִכָּל מְסֻכָּן, עַד כִּי הָיָה שָׁלֵם וְכָבוּשׁ:

פסוק לה
וְנִחַת קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי. וְנִדְרְכָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה עַל זְרוֹעִי, שֶׁיֵּשׁ בִּי כֹּחַ לְדָרְכָהּ. קְשָׁתוֹת הָיוּ תְּלוּיִם לְדָוִד בְּבֵיתוֹ, וְהָיוּ מַלְכֵי הָאֱמוֹת בָּאִין וְרוֹאִין אוֹתָן, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: אַתָּה סָבוּר שֶׁהוּא יָכוֹל לְדָרְכָן, אֵין זֶה אֶלָּא לְיַרְאֵנוּ, וְדָוִד שׁוֹמֵעַ וְנוֹטְלָן וּמְכַתְּתָן לִפְנֵיהֶם. וּדְרִיכַת קֶשֶׁת לְשׁוֹן חַיִת הִיא, וְכֵן "תְּהִלִּים חִצֶּיךָ נִחְתּוּ בִי":

פסוק לו
וַעֲנָתְךָ תַּרְבֵּנִי. הִגְדַּלְתָּ לִי מִדַּת עֲנָוְתָנוּתְךָ:

פסוק לז
תַּרְחִיב צַעֲדִי. כְּשֶׁאָדָם מְדַבֵּק רַגְלָיו זוֹ בָּזוֹ, הוּא נוֹחַ לִפּוֹל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ד:יב): "בְּלֶכְתְּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ":
קַרְסֻלָּי. עֲקֵבַי:

פסוק מב
יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ וְגוֹ'. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס, יִשְׁעוּ אֶל ה' וְלֹא עָנָם, וְאֵין מוֹשִׁיעַ, כְּמוֹ (ישעיהו יז:ז): "יִשְׁעֶה הָאָדָם אֶל עֹשֵׂהוּ", כְּמוֹ יִפְנֶה. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם (בראשית ד:ד): "וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל", וּפָתַר בּוֹ לְשׁוֹן עֲתִירָה, וְנוֹפֵל הַלָּשׁוֹן עַל הַמַּעְתִּיר וְעַל הַנֶּעְתָּר, כְּמוֹ (בראשית כה:כא): "וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה'", "וַיֵּעָתֶר לוֹ ה'", אַף כָּאן "יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ" נוֹפֵל עַל הַמִּתְפַּלֵּל, וַיִּשַׁע ה' נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן, עַל מִי שֶׁמִּתְפַּלְּלִין לְפָנָיו:

פסוק מג
אָרָקָעֵם. אֶרְמָסֵם, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל: (ו:יא): "וּרְקַע בְּרַגְלְךָ" (כה:ו): "וְרָקַעְתָּ בְּרַגְלֶךָ":

פסוק מד
מֵרִיבַי. מִדְּוָאֵג, מֵאֲחִיתֹפֶל, וְשָׁאוּל, וְהַזִּיפִים:
תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם. צְפַנְתַּנִי לְכָךְ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה; אָמַר דָּוִד: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַצִּילֵנִי מִדִּינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אַטְהוּ אוֹ אֶרְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּדָתוֹ, אֲנִי נֶעֱנָשׁ, אֶלָּא לְרֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּים תְּשִׂימֵנִי, וְהֵם יַעַבְדוּנִי, וַעֲלֵיהֶם לֹא אֶעֱנָשׁ:

פסוק מה
יִתְכַּחֲשׁוּ לִי. מֵחֲמַת יִרְאָה, יֹאמְרוּ לִי כְּזָבִים:
לִשְׁמוֹעַ אׇזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי. אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי, יָגוּרוּ מִפָּנַי, לִמְשֹׁמַע אָזְנֵיהֶם לָסוּר אֶל מִשְׁמַעְתִּי:

פסוק מו
בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ. יִלְאוּ, לְשׁוֹן (ירמיהו ח:יג): "וְהֶעָלֶה נָבֵל" פלישטירונ"ט בלע"ז:
וַיַּחְגְּרוּ. לְשׁוֹן פִּסְחִים:
מִמִּסְגְּרוֹתָם. מִקְשֵׁי יְסוּרֵי מַסְגֵּר שֶׁאֲנִי מְיַסְּרָן בָּהֶם:

פסוק מז
חַי ה'. הָעוֹשֶׂה לִי אֱלָהּ:

פרק כג

פסוק א

וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד. נִבּוּאַת דָּוִד אַחֲרוֹנִים, וּמִי הֵם הָרִאשׁוֹנִים, דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה, אֲבָל בְּכָל שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת שֶׁאָמַר, אֵין נִקְרָאִים דְּבָרִים:

הוּקַם עָל. הוּקַם לְמַעְלָה:

וּנְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל. אֵין יִשְׂרָאֵל מְשׁוֹרְרִים בַּמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא שִׁירוֹתָיו וּזְמִירוֹתָיו:

פסוק ב

דִּבֶּר בִּי. הִשְׁרָה בִּי רוּחַ קָדְשׁוֹ וְנִדְבַּר בִּי, וְכָל לְשׁוֹן נְבוּאָה, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ (במדבר יב:ב): "הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר הֲלֹא גַם בָּנוּ דִּבֶּר" (במדבר יב:ו): "אֲדַבֶּר בּוֹ", וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר לְפִי שֶׁהָרוּחַ נִכְנָס בּוֹ בְּקֶרֶב הַנָּבִיא, וּמְדַבֵּר בּוֹ:

פסוק ג

לִי דִּבֶּר צוּר יִשְׂרָאֵל. אֵלַי דִּבֶּר וְצִוָּה צוּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֶהְיֶה מוֹשֵׁל בָּאָדָם, בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד:לא): "אָדָם אַתֶּם" (יבמות סא א), וְאֶהְיֶה צַדִּיק מוֹשֵׁל וְיִרֵא אֱלֹהִים. וְרַבּוֹתֵינוּ (מועד קטן טז ב) פֵּרְשׁוּהוּ בְּלָשׁוֹן אַחֵר: אָמַר דָּוִד: אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דִּבֶּר, אֵלַי דִּבֶּר צוּר יִשְׂרָאֵל, מוֹשֵׁל בָּאָדָם אֲנִי, וּמִי מוֹשֵׁל בִּי, צַדִּיק, שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְהוּא מְבַטְּלָהּ. אֲבָל לְפִי יְשׁוּב הַמִּקְרָאוֹת, הָרִאשׁוֹן הוּא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא:

פסוק ד

וּכְאוֹר בֹּקֶר יִזְרַח שָׁמֶשׁ. וְהִבְטִיחֵנִי שֶׁתֵּלֵךְ גְּדֻלָּתִי הָלוֹךְ וְגָדֵל, כְּאוֹר נֹגַהּ אֲשֶׁר הוֹלֵךְ וְאוֹר: **בֹּקֶר לֹא עָבוֹת**. אוֹר שֶׁאֵינוֹ אֶפֶל:

מִנֹּגַהּ מִמָּטָר דֶּשֶׁא מֵאָרֶץ. מֵאִיר בָּקְרֵי יוֹתֵר מִנֹּגַהּ הַבָּא מִמָּטָר, כְּחֹם צַח עֲלֵי אוֹר, כְּשֶׁהַמָּטָר יוֹרֵד עַל הָאָרֶץ מְלֵאָה דְשָׁאִים, וְהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַ עָלָיו וּמַבְהִיק, וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ, יוֹתֵר מִנֹּגַהּ הַבָּא מִמָּטָר שֶׁל דֶּשֶׁא מֵאָרֶץ:

פסוק ה

כִּי לֹא כֵן בֵּיתִי עִם אֵל. שֶׁיִּהְיֶה בָּקְרֵי עָבוֹת:

כִּי בְרִית עוֹלָם. הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם לִי, עָרוּכָה בְּכָל בֵּיתִי וּשְׁמוּרָה:

כִּי כָל יִשְׁעִי וְכָל חֵפֶץ. צְרָכַי מוּכָנִים לְפָנָיו, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר:

כִּי לֹא יַצְמִיחַ. עוֹד לְמֶלֶךְ אַחֵר מַלְכוּתִי. דָּבָר אַחֵר: **כִּי בְרִית עוֹלָם שָׂם לְבֵיתִי**, לִהְיוֹת מַלְכוּתִי קַיֶּמֶת, וְהַבְּרִית **עֲרוּכָה בַכֹּל**, בְּפִי כָּל הַנְּבִיאִים:

פסוק ו

כְּקוֹץ מֻנָּד. קרדו"ן בלע"ז, שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ רַךְ נָע וָנָד, וְסוֹפוֹ מִתְקַשֶּׁה, עַד אֲשֶׁר **לֹא בְיָד יִקָּחֵהוּ**:

פסוק ז

וְאִישׁ יִגַּע בָּהֶם יִמָּלֵא. צָרִיךְ שֶׁיְּלַבֵּשׁ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּרְזֶל, וִימַלֵּא יָדוֹ בִּכְלֵי זַיִן לְקַצְּצוֹ:

וּבָאֵשׁ שָׂרוֹף יִשָּׂרְפוּ בַּשָּׁבָת. וְאֵין שָׁם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵפָה, וְלָשֶׁבֶת וּלְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּם, כָּךְ הָרְשָׁעִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה, אֶלָּא שְׂרֵפָה בְּגֵיהִנֹּם:

בַּשָּׁבָת. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין:

פסוק ח

אֲשֶׁר לְדָוִד יוֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת. יוֹשֵׁב בְּשֶׁבֶת סַנְהֶדְרִין, וְהוּא תַּחְכְּמוֹנִי, וְהוּא רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁי, אָב בָּנוּי בְּחָכְמָה וּבִגְבוּרָה, בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ הוּא רֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א טז:יח): "וְנִבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וְגִבּוֹר חַיִל":

עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי. כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כּוֹרֵךְ וּמְקַשֵּׁר עַצְמוֹ כְּתוֹלַעַת, כְּמוֹ (איוב לח:לא): "מַעֲדַנּוֹת כִּימָה", וּכְשֶׁיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה, הָיָה קָשֶׁה כָּעֵץ, וְהוֹרֵג שְׁמוֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּמִלְחָמָה אַחַת (מועד קטן טז ב):

פסוק ט

בֶּן דּוֹדוֹ. כָּךְ שְׁמוֹ:

בִּשְׁלֹשָׁה הַגִּבֹּרִים. הַמְעֻלִּים שֶׁבַּגִּבּוֹרִים:

בְּחָרְפָם בַּפְּלִשְׁתִּים. תָּקְעוּ כַּף לְהַלָּחֵם בָּהֶם וּלְנַצְּחָם:

פסוק י

אַךְ לְכַּשֵּׁט. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "לְחַלְּצָא קְטִילַיָּא", לֹא הָיָה אִישׁ לְעָזְרוֹ לְהָרוֹג, אֶלָּא כֻּלָּם פּוֹשְׁטִים אַחֲרָיו אֶת הַחֲלָלִים:

פסוק יא

הֲרָרִי. מִן הָהָר:

לַחַיָּה. לִגְדוּד כְּחַיּוֹת הַשָּׂדֶה:

פסוק יג

מֵהַשְּׁלֹשִׁים רֹאשׁ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "מִגַּבְּרֵי רֵישֵׁי מַשְׁרִיתָא":

פסוק יד

וּמַצַּב פְּלִשְׁתִּים אָז בֵּית לָחֶם. הַחַיִל הָיָה חוֹנֶה בְּעֵמֶק רְפָאִים, וְשָׁלְחוּ מַצָּב שֶׁלָּהֶם לְבֵית לָחֶם:

פסוק טו

מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בבא קמא ס:): הֻצְרַךְ לִשְׁאוֹל שְׁאֵלָה מִסַּנְהֶדְרִין הַיּוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר בֵּית לָחֶם:

פסוק טז
וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַה'. כְּךְ אָמַר: מְקֻבָּלַנִי מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, כָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ לְמִיתָה עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה מִפִּיו, וּמַאי וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַה', דְּאַמְרִינְהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּגַמָּרָא (בבא קמא סא.):

פסוק יז
הֲדַם הָאֲנָשִׁים. לְשׁוֹן תְּמִיהָה:

פסוק יט
וְעַד הַשְּׁלִשָּׁה לֹא בָא. (תרגום:) "וְלִתְלַת גְּבָרִין לָא מְטָא":

פסוק כ
אֶת שְׁנֵי אֲרִאֵל מוֹאָב. (תרגום:) "יָת תְּרֵין רַבְרְבֵי מוֹאָב". וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ברכות יח ב): שֶׁלֹּא הִנִּיחַ כְּמוֹתוֹ, לֹא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְלֹא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי:
אֲרִיאֵל מוֹאָב. עַל שֵׁם שֶׁבָּנָאוֹ שְׁלֹמֹה, שֶׁבָּא מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה:

פסוק כג
מִן הַשְּׁלֹשִׁים. כָּל שְׁלֹשִׁים שֶׁבְּפָרָשָׁה זוֹ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "גִּבָּרַיָּא":

פסוק לט
שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה. וְאֵינָן מְנוּיִן כָּאן. וַאֲנִי אוֹמֵר: יוֹאָב לֹא הֶצְרַךְ לְהַזְכִּיר, שֶׁהוּא שַׂר הַצָּבָא, וּשְׁאָר שֶׁחָסְרוּ, שֶׁמָּא בְּנֵי (ישי) [צ"ל יָשָׁן יְהוֹנָתָן] שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה הָיוּ:

פרק כד

פסוק א
וַיֹּסֶף אַף ה' לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. לֹא יָדַעְתִּי עַל מַה:
וַיָּסֶת. גֵּרָה:

פסוק ג
כָּהֵם וְכָהֵם. כָּהֵם כִּכְפָלַיִם, וְכָהֵם שְׁנֵי כִּכְפָלַיִם, הֲרֵי אַרְבָּעָה כִּכְפָלַיִם, וְכֵן חוֹזֵר וְכוֹפֵל אֶת הַכִּכְפִילָה, עַד מֵאָה פְּעָמִים, נִמְצֵאת בִּרְכָתוֹ שֶׁל יוֹאָב יְתֵרָה עַל שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁאָמַר (דברים א:יא): "כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים", וְעוֹד, שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִזְמַן מְרֻבֶּה, וְשֶׁל יוֹאָב מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: **וְעֵינֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ רוֹאוֹת**:

פסוק ה
הַגָּד וְאַל יַעְזֹר. הִתְחִיל בִּבְנֵי גָד, לְפִי שֶׁהֵם גִּבּוֹרִים וְקָשִׁים, אָמַר: הַלְוַאי וְיִלָּחֲמוּ בִי, וְיִעָכְבוּ עַל יָדַי:

פסוק ו

וְאֶל אֶרֶץ תַּחְתִּים חָדְשִׁי. מְקוֹם יִשּׁוּב חָדָשׁ, שֶׁאוּכְלוּסֵיהֶן מוּעָטִין, אוּלַי בְּתוֹךְ כָּךְ יִתְחָרֵט דָּוִד, וְיִשְׁלַח אֲלֵיהֶן שֶׁיַּחֲזֹר בּוֹ:

דָּנָה. בִּבְנֵי דָן:

יַעַן. שֵׁם הַמָּקוֹם:

פסוק ט

מִסְפַּר מִפְקַד. אִם מִסְפָּר לָמָּה מִפְקָד, שְׁנֵי אַנְפִּירָאוֹת עָשָׂה, גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, אָמַר אַרְאֶנּוּ אֶת הַקְּטַנָּה, וְאִם יִקְצֹף אַרְאֶנּוּ אֶת הַגְּדוֹלָה, לְכָךְ נֶאֱמַר מִפְקָד, לְשׁוֹן חִפָּרוֹן, כָּךְ נִדְרָשׁ בַּפְּסִקְתָּא:

וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל. תִּשַּׁשׁ כֹּחָן כִּנְקֵבָה:

שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אָלֶף. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א כא:ה) הוּא אוֹמֵר: "אֶלֶף אֲלָפִים וּמֵאָה אֶלֶף". בְּאַגַּדַת אֲמוֹרָאִים (ילקוט שמעוני על נ"ך רמז קסה) מְצִינוּ: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַכְּתוּבִים מוֹסִיפִין כָּאן מַה שֶּׁחִסְרוּ כָּאן, אֵלּוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁלֹּא נִמְנוּ, שֶׁכְּךָ כְּתִיב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א כא:ו): "וְלֵוִי וּבִנְיָמִן לֹא פָקַד בְּתוֹכָם כִּי נִתְעַב דְּבַר הַמֶּלֶךְ אֶת יוֹאָב". אָמַר יוֹאָב: בְּאֵלּוּ אֲנִי יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּט וְלוֹמַר, שֵׁבֶט לֵוִי אֵינוֹ נִמְנֶה בְּמִנְיַן שְׁאָר שְׁבָטִים כִּי אִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה, וּבִנְיָמִין, דַּיּוֹ שֶׁנֶּחְסַר וְכָלָה בְּפִילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה. וּבִשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִדּוֹת דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שָׁנִינוּ: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַיְהִי כָּל יִשְׂרָאֵל אֶלֶף אֲלָפִים וּמֵאָה אֶלֶף וִיהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים אֶלֶף, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף וְאִישׁ יְהוּדָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, נִמְצָא בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, אֵלּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף מַה טִּיבָן, בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ (דברי הימים א כז:א): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְפָּרָם רָאשֵׁי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְשֹׁטְרֵיהֶם הַמְשָׁרְתִים אֶת הַמֶּלֶךְ לְכָל דְּבַר הַמַּחְלֹקֶת הַבָּאָה וְהַיּוֹצֵאת חֹדֶשׁ בְּחׇדֶשׁ לְכָל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה הַמַּחְלֹקֶת הָאַחַת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף", מְלַמֵּד שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף הָיוּ הַכְּתוּבִים בְּנִמּוּסוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וְלֹא הָיוּ צְרִיכִין לִמָּנוֹת, כֵּיצַד, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף לִשְׁנֵים עָשָׂר, הֲרֵי כָּאן מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים, נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף, הֵן הֵן נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל:

פסוק יב

שָׁלֹשׁ אָנֹכִי נוֹטֶל עָלֶיךָ. אַחַת מִשָּׁלֹשׁ, וְכֵן (שמואל א יח:כא): "בִּשְׁתַּיִם תִּתְחַתֵּן בִּי הַיּוֹם", בְּאַחַת מִשְּׁתַּיִם. שָׁלֹשׁ אֲנִי נוֹטֵל עָלֶיךָ, כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ שֶׁהִטַּלְתָּ עַל שָׁאוּל, (שמואל א כו:י): "כִּי אִם ה' יִגָּפֶנּוּ, אוֹ יוֹמוֹ יָבֹא וָמֵת, אוֹ בַּמִּלְחָמָה יֵרֵד וְנִסְפָּה":

פסוק יד
צַר לִי מְאֹד. הַקְּטַנָּה שֶׁבָּהֶם קָשָׁה מְאֹד:
נִפְּלָה נָּא בְיַד ה'. הַדֶּבֶר, וְלֹא הַחֶרֶב וְהָרָעָב, שֶׁגַּם הוּא מָסוּר לַעֲשִׂירִים אוֹצְרֵי פֵּירוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי: אָמַר דָּוִד, אִם אֲנִי בּוֹרֵר לִי הַחֶרֶב עַכְשָׁיו, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים הוּא בּוֹטֵחַ בְּגִבּוֹרָיו, שֶׁהוּא לֹא יָמוּת וְהָאֲחֵרִים יָמוּתוּ, וְאִם אֲנִי בּוֹרֵר הָרָעָב, יֹאמְרוּ בּוֹטֵחַ הוּא בְּעָשְׁרוֹ, אֶבְרַר לִי דֶּבֶר שֶׁהַכֹּל שָׁוִין בּוֹ (ראה ילקוט שמעוני רמז קסה):

פסוק טו
מֵהַבֹּקֶר וְעַד עֵת מוֹעֵד. (תרגום:) "מֵעִדָּן דְּמִתְנַכֵּיס תְּמִידָא וְעַד דְּמִתְסַק":

פסוק טז
הַיְבֻסִי. שֹׁר מְצוּדַת צִיּוֹן הָיָה, שֶׁשָּׁמָּה יְבוּסִי:

פסוק כ
וַיַּשְׁקֵף אֲרַוְנָה. מִתְחַבֵּא הָיָה מִפְּנֵי הַמַּלְאָךְ, כָּךְ כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א כא:כ):

פסוק כב
וְהַמֹּרָגִים. כְּלֵי עֵץ מָלֵא חֲרִיצִין, וְכָבֵד הוּא, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ עַל הַקַּשׁ תָּמִיד, וּמְחַתְּכוֹ לִהְיוֹת תֶּבֶן לְמַאֲכַל בְּהֵמוֹת:

פסוק כג
אֲרַוְנָה הַמֶּלֶךְ. שֹׁר הַיְבוּסִי הָיָה:

פסוק כד
שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א כא:כה) הוּא אוֹמֵר, "שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת", הָא כֵּיצַד, גְּבָה חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים כֶּסֶף מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, הֲרֵי שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְנָתַן לוֹ כֶּסֶף בִּדְמֵי הַזָּהָב. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּסוֹף שְׁחִיטַת קָדָשִׁים (זבחים קטז ב): גָּבָה כֶּסֶף בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף בְּשִׁקְלֵי זָהָב. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּסִפְרִי. חסלת ספר שמואל: